

AIXÒ ÉS UNA
NOVELETTE

UN MANUAL EN FORMA DE NOVEL·LA

L'AGENT FLYNN

Jordi Navarro Montes

PID_00247078

L'AGENT FLYNN

JORDI NAVARRO MONTES

Director de la col·lecció: Lluís Pastor

Orientació i validació acadèmica d'aquesta novelette:
Jordi Navarro Montes

Disseny de la col·lecció: Editorial UOC
Primera edició: setembre 2017

© Jordi Navarro Montes, del text
Tots els drets reservats
© Imatge de la coberta: Jordi Navarro Montes
© d'aquesta edició, FUOC, 2017
Av. Tibidabo, 39-43, 08035 Barcelona

Realització editorial: Oberta UOC Publishing, SL

Dipòsit legal: B-13.942-2017

Cap part d'aquesta publicació, inclòs el disseny general i la coberta, pot ser copiada, reproduïda, emmagatzemada o transmesa de cap manera, ni per cap mitjà, sigui aquest elèctric, químic, mecànic, òptic, enregistrament, fotocòpia o qualsevol altre, sense la prèvia autorització escrita dels titulars del *copyright*.

Això és una **Novelette**

L'AGENT FLYNN

JORDI NAVARRO MONTES

ÍNDIX

EL DIARI SECRET	9
ELS NETS	15
EL NOM EN CLAU	25
L'EFECTE FLYNN	35
PENSAMENT CONCRET I PENSAMENT LOGICOFORMAL	47
VIURE EN EL CONCRET O EN L'ABSTRACTE	57
PALEOPSICOLOGIA	73
EL DETECTIU MÉS FAMÓS DEL MÓN	79
ELS MEUS TREBALLS DE CAMP	91
LA CREATIVITAT	99
LA TERAPEUTA	109
ELS PATRONS	117
THE END	123
Índex que t'ajuda a localitzar conceptes clau	129
Índex que t'ajuda a aprendre	131
Esquema general	139
Novel·les, pel·lícules, sèries i documentals per a divertir-se aprenent	141
Annex	143

CAPÍTOL 1

El diari secret

«El temps fa amb el cos el que l'estupidesa
fa amb la ment; el podreix.»

Carlos Ruiz Zafón, *Marina*

Ha arribat el dia en què em sento gran. M'he passat la vida sense explicar a ningú tot el que he fet al llarg dels anys. Jo vaig ser un espia i tinc moltes coses per explicar. Sento la necessitat de deixar escrita aquesta part de la meua vida, encara que sigui solament per a esplaiar-me parlant amb mi mateix. Totes les persones que em coneixen saben que m'he dedicat a la psicologia, com a professor i com a investigador, i que també he treballat en diferents camps aplicats. Però, el més interessant, el d'espia, no el coneix ningú.

Van al·lucinar, era un diari escrit per l'avi. Sabien que sempre estava treballant al seu despatx. Els records que tenien de l'avi el situaven a la seva taula, escrivint, llegint o amb estranys objectes entre les seves mans. No li havien preguntat mai sobre el que feia, encara que els cridés molt

l'atenció. El seu despatx era un lloc gairebé sagrat, però ningú no sentia la curiositat d'entrar-hi. Ells eren els seus nets, el seu net i la seva neta, i havien sentit explicar a l'avi que quan els seus fills, la seva mare i el seu pare respectivament, eren petits, tenien la zona de jocs de la casa al seu despatx. Podia ser un camp de futbol o una pista de bàsquet, allí es disfressaven i imaginaven tot l'imaginable: un avió, una botiga, unes oficines, un hospital, un hotel o un concert de música. El despatx es va anar quedant buit de jocs i joguines en créixer els nens de la família, que quan visitaven casa seva, ja no hi feien una parada per veure les joguines que guardava. Havia deixat d'interessar a tothom. Tots havien anat creant les seves excuses per a no pujar; que si al despatx feia moltíssima calor a l'estiu o moltíssim fred a l'hivern, o que hi havia moltes escales per pujar.

L'àvia havia entrat molt poc al despatx, solament quan els nens eren petits. Deia que calia netejar de tant en tant. Deia que calia endreçar una mica, que calia treure els llibres i netejar les prestatgeries, perquè s'hi acumulava molta pols. Però quan van créixer els nens, ja no li preocupava la neteja, ni l'ordre, ni que s'acumulés la pols al despatx. Ara deixava que s'encarregués l'avi de netejar quan volgués, i si volia. Des que l'àvia no hi entrava ja no es trencaven els objectes que guardava l'avi. Abans, amb la neteja, sempre hi havia baixes i desperfectes entre els estranys objectes de les seves prestatgeries.

Tinc por d'oblidar-me de totes les coses que he fet en la meua vida. He començat a escriure moltes vegades un diari, però mai

ha tingut una continuïtat. Ara vull lluitar contra l'oblit, contra l'edat, ara que tinc molts objectes i anotacions al meu despatx que m'ajuden a recordar tot el que he viscut. Sé que pel fet d'escriure-ho no necessàriament serà llegit per algú. Però serà com un joc. Potser algun dels meus fills, algun dels meus nets o uns altres descendents trobaran un dia el diari per casualitat, fent neteja o com a premi a la seva curiositat i ganes de saber. Llavors em veuran i em recordaran de manera diferent, perquè sabran tot el que vaig fer, i haurà valgut la pena el meu esforç.

El despatx era una creació artificial. Estava construït sobre una terrassa que no havien utilitzat mai i que s'inundava cada vegada que plovia. El desguàs s'omplia de fulles seques i la terrassa es convertia en una piscina. Com que afectava la resta de la casa, perquè apareixien taques d'humitat, van decidir tancar-lo i convertir-lo en el despatx de l'avi. Abans, l'avi tenia els llibres i els seus objectes al menjador. Amb el nou despatx va guanyar molt espai i el menjador va ser més ampli i presentable per a les reunions familiars. No obstant això, el despatx va trigar anys a ser el seu despatx, perquè abans va ser la sala de jocs dels seus fills, que pretenia ser un estímul per a la imaginació.

Era estrany que ningú no preguntés a l'avi sobre què feia tanta estona al seu despatx. Des que eren petits, els semblava curiós que l'avi no parlés de les seves activitats, ni amb els seus fills, ni amb altres familiars. No perquè no volia, sinó perquè no solien interessar-s'hi. Quan intentava argumentar alguna cosa el tallaven per-

què els avorrien les teories psicològiques i llavors es dedicava a explicar històries als nens petits, en forma de jocs, d'enigmes per a pensar, contes o pel·lícules que havia vist. No obstant això, altres persones de la família sí que parlaven de les seves feines. De treballs normals, fins i tot vulgars. De feines rutinàries i repetitives. Però l'avi no parlava de la seva. Era evident per a tothom que l'avi estava informat sobre la majoria de temes i en tenia coneixements. Es parlés del que es parlés, solia conèixer el tema. Estava al dia de qualsevol notícia d'actualitat i ho demostrava perquè després de discutir de manera absurda, li acabaven preguntant o demanant informació. Sempre havia tingut curiositat per les coses. L'avi deia que calia alimentar aquesta curiositat de saber dels nens per a intentar evitar que s'apagués d'adults. De vegades s'alterava i en alguna conversa se li escapava que tenia dades de primera mà. Si algú se n'adonava, dissimulava com podia.

He intentat trobar la manera de parlar amb els meus fills de la meva feina. He intentat despertar-hi la curiositat per saber, per investigar, per aprendre, pel coneixement científic, però crec que no ho he aconseguit del tot. La veritat és que haver de transmetre els meus coneixements per escrit significa que he fracassat a transmetre'ls oralment. I haig de reconèixer que sento certa frustració i decepció per això. Quan parlen de les meves ocupacions laborals, ho fan gairebé de manera despectiva, com alguna cosa avorrida, fàcil o senzill encara que solament coneixen l'anomenada «tapadora», el que vull que sàpiguen, i no saben res dels meus altres treballs aplicats

a l'espionatge, o com a agent secret, o de reclutament i entrenament d'agents, o de les meves recerques científiques.

Com que els adults no solien fer-li cas ni el deixaven parlar, l'avi buscava els petits de la casa per intentar jugar. Les reunions familiars solien ser avorrides per a ell, sempre parlant dels mateixos temes vulgars i superficials. Escollia asseure's a la taula dels petits per tenir converses més interessants. Hauria desitjat tenir una família d'artistes, de músics o de persones cultes en qualsevol tema: de ciència, d'art o d'història. Aquests eren els temes al voltant dels quals solia proposar jocs als petits, o sobre els quals explicava històries. Així van començar els jocs amb els nets i aviat dos d'ells, dos cosins de la mateixa edat, van començar a destacar pel seu enginy, curiositat i set de coneixements.

No podré explicar tot el que he fet. No podré donar detalls dels treballs. No podré escriure els noms ni de persones, ni de ciutats, ni d'institucions, però podré explicar els meus records, les meves inquietuds, els meus treballs i les meves aportacions en aquest camp. Vull que descobreixin una dimensió de la meua vida que vaig haver d'ocultar, per la meua seguretat i per la de la meua família. Vull que coneguin una vida més interessant que la normalitat que vaig haver de fingir per no cridar mai l'atenció. Potser vull despertar una curiositat en la meua família que mai va tenir per mi. O potser aquest diari serà com un testament, que deixarà constància dels meus treballs, encara que no sàpiga si serà llegit.

Tampoc traslladaré a aquest diari converses i pensaments que vaig expressar en algunes reunions i xerrades amb altres agents, perquè, com vaig llegir en algun lloc que ja no recordo, «el pensament no delinqueix»; però si el deixés escrit ja seria una altra cosa. Podria ser mal interpretat, tret de context, distorsionat en contra meua o denunciat.

CAPÍTOL 2

Els nets

«El temps no ens fa més savis,
només més covards.»

Carlos Ruiz Zafón, *Marina*

He pensat a fer paranyys perquè puc utilitzar els meus coneixements per a precipitar que passin les coses que vull que passin en comptes d'esperar el fet que algú trobi el meu diari. Podria escollir la persona adequada perquè trobi el que escric. Seria com passar el testimoni. Seria com poder explicar a algú la meva vida, el que he après, amb l'esperança que no mori en l'oblit. La qüestió és decidir qui és o qui són les persones més adequades. Jo hauria volgut transmetre els meus coneixements als meus fills, però els ha interessat poc la meva feina, la meva professió, o la ciència en general més enllà de l'anècdota o dels titulars d'una notícia. Tampoc no ho vaig aconseguir amb els meus nebots. Però crec que hi ha alguna esperança, és a dir, que us estic escrivint a vosaltres, als meus nets, als dos que encara manteniu la curiositat desperta.

Ara al·lucinaven el doble. En llegir això se'ls havia posat la pell de gallina. L'avi es referia a ells. Directament a ells. L'avi tenia coses per explicar, secrets per explicar que la família no sabia. Potser no eren secrets perquè els ocultava, o perquè no els volia explicar, sinó que eren secrets perquè ningú no s'hi havia interessat i no havien pogut deixar de ser secrets. La curiositat s'havia ampliat de manera exponencial. Ara tenien una evidència, haver trobat aquesta espècie de diari no podria considerar-se del tot un mèrit seu. L'avi els havia portat a trobar-lo. Jugant, amb pistes, els havia conduït a una aparent trobada casual, però ara sabien que de casual no en tenia res.

L'avi tenia formació en psicologia, era doctor en Psicologia, s'havia dedicat a la recerca i a fer classes a la universitat, però des del principi del diari parlava de la seva feina com a espia. El primer pensament va ser una mena de pregunta. Com una persona pot treballar d'espia i que ningú de la família no se n'hagi adonat?, com ho ha pogut mantenir en secret? Mentre es feien aquestes i moltes més preguntes es miraven als ulls amb l'emoció d'haver trobat un tresor que podrien obrir. També sabien que la set de saber més, de respondre les seves preguntes, es podria sadollar amb la lectura pacient del diari de l'avi. I van començar a llegir.

Primer hauria de definir el terme de les meves ocupacions. El primer que he escrit ha estat que «jo vaig ser un espia», però crec que amb precisió hauria de dir que vaig treballar com a agent secret. I, amb més precisió encara, hauria de dir que em vaig dedicar a

activitats d'intel·ligència. La majoria van ser activitats d'anàlisi, encara que també he fet algunes activitats de camp. És aquí on es relacionen, per primera vegada, la meua formació en psicologia amb el treball d'agent secret o agent d'intel·ligència. Els meus coneixements en el camp de la recerca científica i l'estadística, i també la meua especialitat en les àrees de la psicologia de les diferències individuals i de la personalitat, m'han permès fer aportacions útils al treball dels agents d'intel·ligència.

De tots els petits de la casa, n'hi havia pocs que haguessin mostrat interès per les ciències en general i per la psicologia en particular. Molts nens se senten atrets pels animals prehistòrics com els dinosaures o pels mitològics com els dracs, però això no es transformava habitualment en un interès científic. Però els seus dos nets sí que semblaven tenir interès pels temes científics relacionats amb l'ésser humà, per la neuropsicologia, les teories del comportament, de la personalitat i de la intel·ligència. L'avi escrivia el diari com si s'estigués dirigint a ells, amb l'esperança que poguessin seguir les seves reflexions científiques. Per això es van concentrar per afinar la seva capacitat de comprensió lectora.

Com una persona pot fer el treball que jo he fet sense que ningú del seu entorn se n'adoni? Aquesta és la primera qüestió que vull abordar. Per desgràcia, no és mèrit meu, sinó que es deu a la manera de viure d'avui dia. Les persones no tenen temps lliure per a observar el món, per a pensar, reflexionar o conversar amb calma. El treball i les rutines diàries ens ocupen la major part del

temps i de les energies. I la resta del temps sembla absorbit per les noves tecnologies i les noves xarxes socials. Abans, la comunicació era cara a cara, oral. Ara s'ha imposat la comunicació amb els dispositius, a distància, amb missatges incomplets, que solen generar confusió i menys eficiència en la transmissió d'informació. A més, seria discutible la seva aportació en la qualitat de les relacions interpersonals.

Així, la meua resposta a com ha pogut passar desapercebuda la meua ocupació és: l'egocentrisme de (en) la nostra societat. Les persones semblen centrar-se només en elles mateixes, en les seves coses, a parlar de si mateixes, a atendre's a elles mateixes, a aparentar unes vides interessants, una eterna joventut, a divertir-se; amb la qual cosa la capacitat d'observació i d'atenció als altres queda molt reduïda. Costa trobar algú que escolti, que pregunti amb curiositat, que atengui un temps determinat. La falta d'atenció i d'interès és l'únic que pot explicar, per exemple, que a ningú li cridés l'atenció que un dia jo arribés a casa amb les mans plenes d'esgarrapades i de sang. No va haver-hi cap pregunta, crec que ningú es va adonar de les meves ferides. O que a ningú li cridés l'atenció que sempre que passo per un arc de seguretat, aquest xiuli i que m'acabin registrant. Són les úniques causes que poden explicar que ningú no es faci preguntes quan m'ajupo a recollir alguna cosa del terra i la introduïxo en una bossa de proves.

Repasant el camí, tot havia començat com una sèrie de jocs. L'avi els havia portat amb els jocs de pistes, d'enigmes, de misteris i de claus, fins al seu diari secret. Eren evidents les seves ganes de parlar amb algú de la seva vida. Tothom vol explicar les seves aventures i, els

qui no en tenen, n'inventen. Ho sabien molt bé perquè en totes les reunions familiars s'explicaven històries avorrides i repetides fins a la sacietat i, no obstant això, l'avi difícilment tenia la paraula. Qui tenia les millors històries per explicar es mantenia callat i reservat. Però sempre observant i analitzant els altres. Un dels jocs amb l'avi consistia a observar i analitzar algú, a partir de les seves respostes, de la seva manera de relacionar-se amb els altres, a partir del que deia i de com ho deia. Encara que no sempre entenien el que deia l'avi, perquè utilitzava paraules tècniques del vocabulari psicològic, era divertit escoltar-lo parlar d'intel·ligència natural, de trets de la personalitat o de la creativitat. La primera pista els va portar al còmic més famós de casa seva.

EXERCICI D'OBSERVACIÓ DE PERSONES. Inspirat en un còmic japonès (manga) i la seva sèrie de dibuixos animats (anime) que havien vist els meus fills de petits, El detectiu Conan, de Gosho Aoyama. Tracta d'un detectiu de disset anys, el cos del qual es transforma en el d'un nen de set anys per efecte de la droga Apotoxina4869, encara que continua mantenint la capacitat de raonament del jove de disset anys. En el primer capítol, endevina a què es dedica una noia que acaba de conèixer gràcies a l'observació i els senyals, i fa així un homenatge al primer cas de Sherlock Holmes, quan coneix John Watson i n'endevina la professió i procedència a partir de l'observació i deducció lògica després de donar-li la mà. L'exercici consistirà a observar a una distància prudent una persona desconeguda amb la finalitat d'aconseguir la major quantitat possible de

dades objectives. Per exemple, la mà dominant, professió o trets de personalitat segons la manera de parlar, fins i tot obtenir informació aprenent a llegir els llavis.

Els nets havien jugat als jocs de pistes dels seus pares. L'avi encara conservava aquests jocs com un record. Alguns eren jocs per a desenvolupar la creativitat. No és que l'avi cregués que es podia ensenyar la creativitat, sinó que considerava que calia estimular aquesta disposició o capacitat potencial. «La creativitat», deia, «es comporta com un tret, però s'explica per la participació de la intel·ligència, la personalitat i altres variables». Considerava que els seus nets la tenien i volia posar-la en funcionament abans que s'apagués aquesta llum. Els jocs de l'avi consistien en jocs de detectius, de recerca, de desxifrar missatges, de trobar pistes i saber integrar tota aquesta informació. Solia haver-hi també un mapa o un plànol amb el qual feia treballar les capacitats espacials, d'orientació espacial.

Els jocs de pistes que vaig utilitzar amb els meus fills em serviran per a guiar els meus nets fins al meu diari, secret fins al moment. Dissenyaré un joc, amb enigmes, missatges xifrats, pistes ocultes i proves perquè demostrin les seves capacitats i el seu interès per a arribar al diari. Només el trobaran si em demostren que se'l mereixen. Començaré amb la pista musical.

Els estius no són com abans, no són com els recordava l'avi. Encara que hi hagi molts dies sense classe,

els horaris dels pares no coincideixen amb el temps de les vacances dels fills. D'això en treuen benefici els qui ofereixen activitats d'estiu, siguin esportives, per a estudiar anglès o de qualsevol altre tipus. Però també acaben avorrint els petits, farts de fer esport sota el sol i sense activitats intel·lectuals a l'ombra. Els pares, quan no poden deixar els nens amb ningú, solen recórrer als avis. Així va ser com el temps compartit amb l'avi es va convertir en un descobriment inesperat per a ells. Cada vegada que trepitjàvem el despatx sonava la mateixa cançó de Peter Gabriel titulada *Secret World*.

La falta d'atenció de la gent que m'envolta ha fet relaxar la meua precaució a l'hora de mantenir en secret les meves activitats. Al principi anava amb molta cura, amagava totes les coses en llocs de difícil accés, preparava coartades i explicacions per a cada moviment fora del normal, cada horari no habitual o desplaçament nou. Però, amb el temps, em vaig adonar que no calia, que no se n'adonaven, que podia deixar coses a la vista sense que això cridés l'atenció de ningú. El meu despatx ha estat i està ple de documents i objectes relativament accessibles, que mai no han cridat l'atenció de ningú. És sorprenent la falta d'interès pels altres. Crec que quan una persona entra en una categoria, social o laboral, en el meu cas de psicòleg, es deixen d'atendre els elements discordants amb aquesta categoria cognitiva. Solament així s'entén que mai no hagi aixecat cap sospita. Evidentment, tampoc vaig cridant l'atenció dels altres. Em considero una persona discreta i prudent, i això també m'ha ajudat a passar desapercebut. Aquest seria un tret de personalitat adequat per a la meua feina.

Mentre els veia investigar la lletra de la cançó, l'avi imaginava una de les preguntes que desitjava sentir fer als seus nets quan haguessin llegit el seu diari secret:

—Avi, els nostres pares saben que eres agent secret?

I havia imaginat moltes vegades la resposta que els donaria. L'havia intentat construir amb la suficient teatralització per a aconseguir l'efecte desitjat:

—Vosaltres què en penseu?, vosaltres heu estat en les reunions familiars, creieu que algú de la família ho sap?, heu sentit algú preguntar-me sobre la meva feina durant algun dinar o celebració?, no us heu adonat que fins i tot em discuteixen sobre temes de psicologia?, m'heu escoltat explicar una mica la feina que faig?, heu sentit parlar d'alguna cosa nova al llarg dels anys?, heu sentit parlar d'algun tema científic, històric o cultural?, creieu que algú s'adonaria de res, encara que ho féssim davant dels seus nassos?

Davant d'aquest devessall de preguntes retòriques, els nets solament podrien dir que no, que ningú ho sabia, ni tan sols ho sospitaria.

Després d'imaginar aquestes situacions amb els seus nets, continuava escrivint i llegint algunes de les seves anotacions, que sortien dels llocs més diversos del seu despatx: prestatgeries, carpetes amagades, calaixos, caixes i altres objectes d'allò més curiosos, però també sortien de damunt de la taula, totalment a la vista. El seu despatx tenia una biblioteca molt gran. El seu fill havia comptat els llibres feia molts anys per una aposta amb un company de classe incrèdul i ja llavors havia superat els mil llibres. La majoria eren llibres de psicologia i de novel·la

negra en general, però, entre aquests, s'hi emmascaraven llibres d'altres temes. Aquest era el món secret que havien d'investigar.

CAPÍTOL 3

El nom en clau

«Flanaghan/Yawara/Aubameyang.»

Els nens havien observat l'avi llegir, respirar i reflexionar pensant en la següent cosa que escriuria. Quan escrivia al seu despatx, utilitzava indistintament una de les dues taules que tenia. La taula principal solia estar plena de llibres, però tenia una taula accessòria que semblava destinada a acollir persones amb espai per a treballar. La seva taula tenia una atracció especial, pels llibres, documents, objectes o dibuixos. Era una taula allargada, on semblava que es podria trobar qualsevol cosa. Els nets hi van veure coses tan diverses com el seu primer microscopi, una lupa gegant, tubs d'assaig o mapes de tot tipus. Què devien tenir a veure aquests objectes amb la psicologia?

En escriure aquest diari se'm planteja un dilema. No sé si escriure'l de manera molt acadèmica o novel·lada, que sembli un llibre de ficció encara que expliqui les meves experiències profes-

nals. Per exemple, imagino un diàleg amb els meus nets relacionat amb els noms en clau, perquè els espies tenen noms en clau i usen codis secrets. El diàleg que imagino, quan haguessin acabat de llegir el meu diari secret, quan els diria que podien fer-me les preguntes que volguessin, seria el següent:

—*Avi, tenies un nom en clau com a espia?*

—*Sí, tots teníem un nom en clau, per a algunes comunicacions. Molts escollien noms d'espies famosos, reals o de pel·lícules, o d'actors, com Caine. Els que érem psicòlegs triàvem noms de psicòlegs famosos com Spearman, Watson, Piaget, Thurstone, Sternberg, Cattell, Eysenck, Jensen i molts altres.*

—*I quin era el teu?, ens ho pots dir, avi?*

—*Crec que sí, ja no el fan servir. A mi sempre m'havia cridat l'atenció Curie, per Marie Curie, perquè va ser qui va despertar en mi l'interès per la recerca científica. També m'agradava Galton i altres noms relacionats amb la psicologia de les diferències individuals.*

—*Però cap d'aquests es va convertir en el teu nom en clau, oi, avi? —van interrompre—. Digue'ns el teu.*

—*Us el diré, però no el vaig triar jo. Els meus companys em van començar a anomenar així després d'algunes de les meves classes teòriques. Jo m'encarregava de la formació i de les bases psicològiques del nostre treball. En definitiva, que el meu nom en clau era Flynn. Al principi era una espècie de broma, però va acabar agradant-me i el nom va tenir tant èxit que fins i tot pensem anomenar la nostra agència d'intel·ligència «Agència Flynn».*

—*I per què Flynn, avi?*

—*Aquesta és una història molt llarga d'explicar. És una història que té a veure amb teories psicològiques que jo explicava als agents en formació, que combinava amb centenars d'experiències d'anys d'observació del comportament humà en moltes situacions.*

*El nom de Flynn és clau en aquesta història, a més de ser el meu nom en clau, ja que va ser una conferència de James Flynn sobre els canvis en la intel·ligència al llarg del segle XX (https://www.ted.com/talks/james_flynn_why_our_iq_levels_are_higher_than_our_grandparents), en la qual explicava el conegut com a **efecte Flynn**, que em va donar una idea de com enfocar tant la nostra feina d'agent secret com la formació dels futurs agents. Encara que la conferència es titulava «Per què el nostre quocient intel·lectual és superior al dels nostres avis?», s'hi plantejaven qüestions sobre les capacitats intel·lectuals de les persones que em van semblar fonamentals per a entendre el nostre treball, tant de les relacions personals com de la comunicació en general.*

Van buscar alguna carpeta o capsa amb el nom de Flynn, però no la van trobar. El diari secret de l'avi va suposar significar feina en forma de deures per als seus nets. Van començar a llegir els dos alhora, en veu alta, encara que no prou alta perquè algú els sentís. Van fer parades cada vegada que es trobaven amb alguna cosa interessant, la comentaven, es feien preguntes i intentaven respondre-les. Amb els dies, van decidir portar una llibreta per a prendre notes dels deures que calia fer a casa. Atès que l'avi havia parlat de l'efecte Flynn i de la seva importància, tanta perquè el nom en clau de l'avi a

l'agència d'intel·ligència fos Flynn, van prendre nota de la conferència i la van buscar a internet. La van escoltar tres o quatre vegades seguides prenent notes sense parar, esperant trobar-hi noves pistes.

Abans d'entrar en matèria, vull incorporar al diari una cosa que vaig escriure en un altre context per a una de les meves classes: «Tenir un treball aplicat, d'acció, de camp, operatiu, et permet posar en pràctica el que diuen les teories que hem estudiat durant anys i, a més, et permet comprovar fins a quin punt són vàlides o refutables. Algunes teories han de ser considerades en relació amb l'època en què van ser formulades, ja que l'entorn, l'ambient o els estímuls de les persones al segle XXI no es poden comparar amb l'entorn, l'ambient o els estímuls de les persones nascudes fa, per exemple, cinquanta anys. Potser no caldria refutar aquestes teories, sinó que caldria adaptar-les als nostres dies, al nostre context cultural, educatiu, econòmic o tecnològic.» Això es refereix a les teories de la intel·ligència i no afectaria tant les teories de la personalitat.

Per exemple, seria absurd invalidar els mètodes de recerca de Sherlock Holmes, els mètodes que el metge Arthur Conan Doyle utilitza amb el seu personatge del detectiu més famós de la literatura, perquè les persones han canviat les seves mesures antropomètriques o la seva manera de vestir o d'escriure. Molts dels seus mètodes de recerca, ideats al segle XIX, segueixen sent vàlids avui dia en el nostre treball de camp. Per exemple, podem calcular l'altura d'una persona per la longitud dels seus passos i el pes, per la profunditat de les seves petjades. Tal com feia Sherlock Holmes, podem analitzar la composició del tabac, encara que utilitzem una tecnologia més potent i podem analitzar els moviments i el radi d'acció d'un subjec-

te per predir la seva ubicació a partir de programes informàtics, en comptes de fer-ho de manera manual amb agulles i fil de color sobre un plànol de la ciutat com feia el detectiu de ficció.

De la mateixa manera, es pot pensar que les edats per al desenvolupament infantil, per a la maduració cerebral o per al desenvolupament dels **estadis evolutius de Piaget** han d'haver canviat amb l'entorn actual, amb molts més estímuls ambientals, tecnològics i emocionals. Per això se sent dir a les àvies que els nadons són cada vegada més espavilats. Sobre aquest tema la meua filla va fer el projecte de recerca a l'institut i es va poder confirmar, encara que de manera poc concloent a causa dels pocs subjectes que formaven la mostra, que els nens i les nenes avancen les edats en què passen d'un estadi evolutiu a un altre, encara que només s'aplica als tres primers estadis i no al de les operacions formals.

Els nets eren la demostració del que deia. La riquesa de l'estimulació de l'entorn i la nova manera d'ensenyar a les escoles modificava les edats de les etapes de desenvolupament cognitiu i motriu i aportava nous resultats a la psicologia de les diferències individuals en l'estudi de la intel·ligència. I la tecnologia actual, que es fa anar des de la més petita infància com quelcom quotidià, segur que tindria efectes sobre el cervell en formació, sobre la seva estimulació i el seu desenvolupament. Fins i tot en la seva estructura i funcionament.

«Després d'estudiar moltes teories en el meu camp de treball, he observat que hi ha molts noms o **constructes hipotètics** per a denominar els mateixos fenòmens psicològics, encara que els resultats obtinguts en la recerca són molt coincidents entre si i les teories podrien ser simplificades sense perdre el poder predictiu i explicatiu general. S'entén per constructe hipotètic el constructe mediacional entès com a concepte abstracte que forma part d'una teoria, que representa fenò-

mens psicològics no observables directament i que han de ser inferits a partir de les respostes de les persones.

*Les teories van observar i van estudiar els mateixos fenòmens psicològics en les persones, però els van mirar des de punts de vista diferents i per això van generar models diferents. Una **teoria** és un esquema conceptual format per conjunts d'hipòtesis relacionades amb les que es representa el coneixement científic de manera sistematitzada. I un **model**, la representació (matemàtica, mecànica, analògica o teòrica) d'una part de la realitat (fenomen psicològic) que ajuda a comprendre la seva estructura i funcionament.*

*Les diferències es devien a la tecnologia utilitzada, per exemple l'anàlisi factorial confirmatori (com Spearman o Eysenck) o l'anàlisi factorial exploratori (com Thurstone o Cattell). L'**anàlisi factorial** és un procediment estadístic que extreu la part comuna d'un conjunt de variables i permet simplificar la descripció de les dades reduint el nombre de variables sense perdre informació rellevant. O es devien a la mostra estudiada, formada per persones "malaltes" (com les de l'hospital Maudsley d'Eysenck) o sanes (com les de Cattell), a les diferències culturals, o a les tècniques estadístiques que van aplicar, com el **coeficient de correlació**, que és un índex estadístic quantitatiu que indica el grau d'associació que hi ha entre dues variables. La seva interpretació és descriptiva i no permet inferències causals. O perquè van utilitzar conceptes diferents però sinònims per a denominar el mateix fenomen, per exemple, neuroticisme, ansietat o inestabilitat emocional. Anys després, amb perspectiva, es podria establir una única llei general o teoria.»*

Mentre llegien imaginaven l'avi fent classes a la universitat, davant d'un munt d'estudiants prenent notes,

espantats per com imposaven les seves paraules i coneixements, en tensió per a poder anotar tot el que deia, gairebé sense respirar.

«Tenir clara la reducció o simplificació dels diferents models i teories psicològiques existents pot ajudar al nostre treball, ja que estalviarà temps d'exploració i ens permetrà entendre i predir les respostes i comportaments de les persones, i classificar-les de manera més eficient. Al final, la psicologia pot resultar una ciència molt potent i útil per al treball dels agents secrets. Però des d'on començo?, quin seria el meu punt de partida per a explicar-me?, des d'on explico el que he aplicat al meu treball? És clar que ha de ser des de la conferència de James Flynn.»

Els cosins havien escoltat dir als seus pares que l'avi feia una mica de por quan els explicava algun dubte en la seva època d'estudiants, quan es transformava en professor. Tenien por de preguntar per les seves respostes entre iròniques i contundents. Davant d'algunes preguntes impertinents deia que responia «sense pietat». En llegir el seu diari secret havien sentit alguna cosa semblant, però no es podia dir que fos por, sinó respecte, com el que tenien quan miraven dins de l'arxivador.

Hi ha una citació que sempre ha guiat el meu treball i gràcies a la qual he aconseguit un prestigi professional. És de Galileu Galilei i diu així: «Mesura les coses que es puguin mesurar i les que no puguis, fes-les mesurables». Sempre he estat partidari de provar les hipòtesis teòriques de manera empírica, de fer estudis sobre qualse-

vol idea, d'intentar mesurar tot el que es considerava rellevant per als nostres treballs, per molt secrets que poguessin ser.

No sempre vaig tenir el nom en clau de Flynn. I els noms en clau no sempre fan referència a persones, sinó que solen fer referència a operacions de camp. M'agradava triar els noms en clau que tinguessin un simbolisme amb l'operació. En això no era original, sinó que m'inspirava en l'estil de treball del servei secret britànic de l'MI5. La meva favorita era l'operació Mincemeat (carn picada), operació de contrainformació que es va dur a terme durant la Segona Guerra Mundial. Però n'hi havia moltes altres que eren enginyoses com l'operació Caramel, de la qual hi ha un llibre d'Ian McEwan. La creativitat dels equips es podia observar també a l'hora de triar els noms en clau.

L'arxivador contenia carpetes amb operacions secretes. Evidentment, després de la lectura d'aquests paràgrafs, els nets van pensar que havien de tenir un nom en clau, cadascun el seu. Es van mirar, però les seves boques no van articular cap so. Era més difícil del que semblava trobar un bon nom en clau. El silenci significava que havien de prendre's el seu temps per a triar-lo. Aquests van ser els deures del dia, donar-hi voltes fins a trobar un nom que semblés enginyós als ulls de l'avi.

Els va venir al cap Flanagan, per les novel·les del jove detectiu d'Andreu Martín i Jaume Ribera, però havien de trobar el seu, personalitzat al màxim. Ell va pensar en el karate, afició que compartia amb la seva mare, perquè podria trobar noms més o menys exòtics. Entre aquests, va escollir Yawara per un personatge de dibuixos animats

japonesos que van despertar en la seva mare l'interès per les arts marcials. Així, seria l'agent Yawara o la seva missió es diria operació Yawara. Ella també va pensar en l'esport, però en el futbol, i va acabar decidint-se pel nom d'Aubameyang, un jugador que el seu pare admirava i de qui tenia una samarreta groga que es posava de vegades. Seria l'agent Aubameyang i si mai li encarregaven alguna missió la denominaria operació Aubameyang.

CAPÍTOL 4

L'efecte Flynn

«Si tu em semblaves lent, Sherlock,
imagina't la resta dels nens.»

Mycroft Holmes

Assistir a la conferència sobre l'efecte Flynn va significar un impacte per a l'avi i un descobriment per als nets. Ells no sabien què podria haver il·luminat l'avi en les seves teories ni en el seu treball d'agent secret, però el diari encara tenia centenars de pàgines amb anotacions i exemples de situacions reals. Haurien de tenir paciència per a llegir amb calma tot el seu contingut. Els cosins compartien la mateixa curiositat per les coses, però eren diferents en la manera de ser. Compartien una **intel·ligència natural**, que els feia ràpids i eficients, que els permetia entendre-ho tot a la primera, però les seves maneres de comportar-se eren diferents. Ella era més reservada d'entrada, observava i callava, i ell era més directe, parlador i poc observador en un primer moment, era

més impulsiu. Ella intentava evitar els errors i treballava amb constància, repassant i perfeccionant tant com fos possible, fins a semblar insegura o necessitada de reforços externs. Ell intentava aconseguir els premis com més aviat millor i treballava amb presses i precipitació, sense repassar els possibles errors per tal d'arribar al final aviat. No se sentia insegur ni necessitava que ningú el reforqués ni li digués res. Eren dues maneres d'investigar en l'arxivador de l'avi.

*La manera de ser dels meus nets s'ajusta bastant bé a la **teoria de la sensibilitat al reforçament de Gray**. La teoria de la sensibilitat al reforçament de Gray és una teoria biològica de la personalitat que sorgeix com a crítica al model PEN d'Eysenck, que considera dades de la psicologia de l'aprenentatge, la farmacologia i la psicofisiologia i es basa en els **sistemes BIS** (d'inhibició conductual), **BAS** (d'aproximació conductual) i **CHS** (de confrontació-fugida). El sistema BIS, d'inhibició conductual, mostra conductes d'evitació (ansietat) activa o passiva i respon als càstigs, i el sistema BAS, d'aproximació conductual, mostra conductes d'acostament i impulsives per a aconseguir premis o reforç positiu. La meva neta s'ajusta al sistema d'inhibició per la seva prudència i rumiament abans de decidir i respondre, i el meu net s'ajusta al sistema d'aproximació per la seva tendència a respondre per a encertar i per a ser el primer a encertar.*

La curiositat pel diari secret de l'avi els havia unit i els feia complementaris per força. Si bé les seves diferències temperamentals els havien fet discutir moltes vegades de

petits, el desenvolupament de les seves intel·ligències els havia demostrat que eren ànimes bessones, amb les quals podrien compartir els seus temes d'interès, els llibres que llegien o les seves reflexions sobre la vida. Amb els altres hi havia una distància insalvable que impedia la comunicació i més des del moment en què havien treballat junts per trobar i entendre el diari de l'avi. Els altres familiars els semblaven molt lents i avorrits, tal com els passava als germans Holmes, Mycroft i Sherlock. Un document els va cridar l'atenció i es van mirar amb els ulls molt oberts.

La conferència de James Flynn va ser una confirmació del que jo havia observat al llarg dels anys treballant com a agent d'intel·ligència. La intel·ligència humana mitjana millorava amb les generacions, el potencial cognitiu s'incrementava amb l'estimulació adequada, però tot això no portava necessàriament a una conclusió positiva. Les millores no es generalitzaven a tota la població, les millores cognitives no comportaven millores morals o ètiques en les persones. És a dir, millorar el potencial no ha millorat, en general, la relació entre les persones, la relació entre els països, i no disposem de més pau ni seguretat al món, no tenim una societat més civilitzada i coherent, ni més respectuosa amb els febles.

L'avi era crític, molt crític, amb les injustícies del món. No estranyava el seu discurs pessimista sobre la humanitat, sobre les societats que creen desigualtats, que no es cuiden de l'educació i seguretat dels menors. No es prodigava gaire en discursos a les reunions familiars i preferia els grups petits per a conversar sobre aquests temes

socials i polítics. Però, de tant en tant, es deixava anar davant de comentaris que considerava inadequats per la falta de respecte cap a les persones, per raó de cultura, religió, sexe, orientació sexual, etc. Era un defensor dels drets humans i de la igualtat de les persones, encara que, curiosament, l'assignatura que impartia a la universitat era la de Psicologia de les diferències individuals.

L'efecte Flynn descriu l'increment que s'ha produït en la capacitat de raonament de les persones durant el segle XX, de generació en generació. Entre les causes d'aquest increment, se'n consideren diverses: un augment en els anys d'escolarització amb una formació més científica i menys memorística, la millora en l'alimentació, la millora en la salut, que inclou des de la higiene en general o una alimentació més variada, fins a la cura dels nadons i de les mares durant l'embaràs, i una major complexitat de l'entorn que demana més al cervell. Només així s'entendria com la majoria d'humans pot ser capaç de conduir un vehicle, malgrat la seva complexitat tecnològica. Aquestes millores no solament s'observen en la capacitat intel·lectual, sinó que es poden observar, de manera similar, en l'esport, en l'evolució de les marques dels atletes amb el pas dels anys. Així, per exemple, la nedadora Katie Ledecky, medalla d'or en la prova de quatre-cents metres lliures en els Jocs Olímpics de Rio de Janeiro 2016, va superar la marca de tots els nedadors del planeta fins a l'any 1975. Flynn exposa que un quocient intel·lectual (QI) de 100 de fa unes dècades equivaldria actualment a un QI de 70 punts (gairebé deficiència mental). O que si es mesurés el nostre QI amb els barems de fa dècades equivaldria a una mitjana de 130 (gairebé superdotació). I també posa un exemple esportiu en què

compara la millora de la precisió en el tir durant tot el segle XX. Aquestes millores han d'atribuir-se, segons Flynn, a unes millors armes, més precises, més lleugeres, amb ajudes tecnològiques, o al tipus d'entrenament rebut, molt més complex i complet.

Aquest tema havia sortit en alguna reunió familiar. Comparar el nivell de la dificultat actual de l'escola, dels exàmens, de la quantitat de deures, amb el nivell de quan estudiaven els pares o els avis. Els grans sempre deien que abans era més difícil que ara. Els joves deien que ara tot és més complicat. Els adults que han estudiat veuen, com a adults, molt senzill el que estudien els seus fills. Els fills observen com els adults que no han estudiat es perden i no poden ajudar-los en alguns dels continguts de les seves assignatures (sobretot en matemàtiques). Aquí es confonen i barregen diversos factors i és difícil arribar a una conclusió objectiva. No obstant això, els nombrosos canvis en les lleis educatives, els intents de disminuir les taxes de fracàs escolar, semblen indicar que el nivell de dificultat s'ha homogeneïtzat a la baixa, encara que els nets no hi estarien d'acord. Una cosa no encaixava en el document de l'avi, hi havia faltes d'ortografia.

Aquest desenvolupament potencial no s'ha donat en tot el planeta, no s'ha donat en totes les persones exposades a una nova educació més científica, a més anys d'escolarització, a una alimentació millor, a una més bona salut i cures sanitàries, a un entorn més complex. Per què? Potser no totes les persones disposen d'aquest potencial, potser hi ha límits en el potencial cognitiu (a

*l'estil de com s'entén el **factor general g de Spearman**, que suposa que la intel·ligència és una aptitud general que influeix en el rendiment de qualsevol test, sigui de la naturalesa que sigui), potser és per l'elevat percentatge de fracàs escolar en algunes zones o contextos, potser depèn de factors ambientals com l'entorn social i familiar, potser depèn de variables de personalitat que predisposin al raonament i l'anàlisi (introversió), a la constància i la paciència (estabilitat emocional), o a la independència personal i la motivació intrínseca (duresa segons la denominació més recent al **model PEN de personalitat d'Eysenck**). El model de personalitat PEN d'Eysenck és un model jeràrquic, biològic, causal, basat en el disseny experimental, format per tres dimensions bàsiques de personalitat independents: neuroticisme, extraversió i psicoticisme. Considera que les diferències fisiològiques poden ser les responsables de les diferències psicològiques observables.*

*Després de tots els anys que he treballat en contacte amb persones he arribat a la conclusió que la característica més important a l'hora de diferenciar les persones és la intel·ligència. Amb paraules tècniques, diria que el factor que més percentatge de **variabilitat** del comportament humà explica és la intel·ligència. Aquí em refereixo a la **variabilitat interindividual** (entre persones), no a la **variabilitat intergrup**al (entre grans grups com ara països), ni a la **variabilitat intraindividual** (en una mateixa persona, com els ritmes circadianis). La variabilitat del comportament fa referència a les diferències observables entre les persones, la qual cosa implica tant diversitat (en grau o intensitat) com similitud implícita. Per exemple, la intel·ligència és una variable comuna a tots els humans, però difereix en el grau en què es mostra. Després, és evident que els trets de personalitat ens diferencien en les maneres de*

reaccionar, en la manera de comportar-nos, fins en la manera d'emmalaltir. També hi ha la creativitat, que hem explotat en alguns dels meus treballs com a agent secret. Però la meva experiència em diu que la intel·ligència em donarà la primera dada rellevant. No m'estic referint necessàriament a un valor quantitatiu de la intel·ligència, la mesura d'una prova, sinó que m'estic referint també a una capacitat general i a un estat de desenvolupament de la capacitat de raonament lògic deductiu. Recordo que quan explicava això, em deien que estava barrejant conceptes de la teoria de Spearman del factor g i de la teoria dels estadis evolutius de Piaget.

La llibreta d'anotacions dels nets treia fum. Anotaven conceptes i els deures que havien de fer a casa. El nom de Piaget els resultava familiar i van pensar que haurien de preguntar sobre el treball que havia fet a l'institut la mare del net. Potser encara en guardava una còpia. Sabien que l'avi havia guardat a casa seva les llibretes, treballs i manualitats dels seus fills, juntament amb altres records de les seves infàncies, com roba, dibuixos, disfresses o joguines. També van prendre nota de totes les faltes d'ortografia, per si fos un missatge en clau.

*La meua resposta a la barreja de teories era que la teoria de Piaget havia de ser un punt de referència i, per tant, em refereixo al desenvolupament sincrònic de la capacitat anomenada intel·ligència. La **teoria dels estadis evolutius de Piaget** considera que la intel·ligència humana madura es desenvolupa passant per quatre estadis. Totes les persones passen pels tres primers estadis evolutius (el sensorial i motriu, el preoperacional i el de les operacions con-*

cretes), però no totes les persones arriben al quart estadi evolutiu (operacions formals o abstractes) ni arriben al cinquè (capacitats metaanalítiques). Potser, el concepte biològic de la intel·ligència de Spearman, el factor *g*, el concepte d'energia mental, de potencial, es manifesta de manera diferent en els diferents estadis evolutius dels quals va parlar Piaget. El potencial seria l'energia o disposició necessària i el tipus de raonament seria la manera de gestionar o controlar aquesta energia o potencial. Però el que a mi sempre m'ha cridat l'atenció és observar que no totes les persones adultes mostren els recursos propis de l'estadi de les operacions formals, les que permeten el pensament lògic, abstracte, científic, deductiu. I aquesta diferència interindividual és un primer factor de conflicte o de desequilibri entre les persones.

I si em demanaven un exemple, el tenia preparat. Un de molt senzill l'hem observat quan fem proves als agents secrets en tasques de pensament deductiu i generalització de resultats. Els agents amb un pensament concret solen arribar a conclusions de manera precipitada a partir de poques observacions, la qual cosa genera errors. En canvi, els agents amb un pensament abstracte acostumen a recollir més dades i extreure unes conclusions més precises i amb menys errors. James Flynn, en la seva conferència, posava exemples de proves d'intel·ligència que havia administrat Alexander Luria a principis del segle XX. Davant de la pregunta: què tenen en comú un corb i un peix?, responien que res en absolut, perquè es pot menjar un peix, però no un corb, o perquè el corb es pot menjar el peix, però el peix no pot menjar-se el corb. I el seu raonament concret podria seguir: un vola però no neda i l'altre neda però no vola, un té ales i plomes i l'altre aletes i escates. Quan se'ls proposava que hi havia una categoria comuna, que són animals, contestaven que no, que un és una au i l'altre és un peix, dues catego-

ries diferents. Avui, això ens pot semblar molt extrem, però seguim trobant persones que fan aquests raonaments.

EXEMPLE 1. Un equip de futbol fitxa un jugador jove, per tant, no és gaire conegut. Si és d'una lliga o d'un país no gaire conegut encara pitjor. El comentari habitual és que no és un bon jugador. Quan demano arguments per a saber en què es basen per a dir que és mal jugador, la resposta pot ser que no el coneix ningú (la persona no el coneix) i que no l'ha sentit nomenar mai (en els programes que veu). I si és jove com un dels meus nets, ho vol demostrar buscant les seves característiques en un videojoc de la temporada anterior (si era jove o era el seu primer any no hi haurà dades introduïdes), com si les dades d'un videojoc fossin vàlides per als jugadors reals.

L'avi també entenia de futbol, però intentava no parlar-ne amb ningú. Considerava el futbol com un altre camp d'estudi, ja que a més de les capacitats atlètiques i tècniques de les persones, era determinant l'estratègia i les respostes coordinades dels equips. La majoria de la gent opinava de manera subjectiva, a partir de raonaments concrets com un bon o mal resultat o un partit concret, un record concret o una qualitat concreta. Les persones aficionades consideren que tot depèn de l'elecció dels onze integrants de l'equip i de res més, sense tenir en compte les múltiples variables que intervenen en el desenvolupament del joc. L'avi parlava poc de futbol, però quan ho feia solia enfadar-se amb els seus interlocutors, perquè eren incapaços d'entendre la complexitat del joc i parlar de manera objectiva i raonada.

EXEMPLE 2. Un viatge a l'estranger. Sense llegir res de la cultura ni de la ciutat, ni de les característiques socials, sense estar atent en les visites als museus d'història, sense saber res de l'idioma ni parlar amb ningú, hi ha gent que arriba a la conclusió que una ciutat és lletja, el menjar, dolent i les persones, desagradables a partir d'aspectes concrets com ara que per a arribar a l'hotel es camina passant per barris populars o que no es van entendre en una botiga a l'hora de comprar entrepans (que no eren els típics del país). L'experiència concreta d'una persona comporta una valoració general d'un país, del seu menjar i dels seus habitants (aquest procés es diu sobregeneralització).

També era habitual presenciar discussions de l'avi després de les vacances, perquè solia indignar-se amb els estereotips sobre països, persones i cultures, sobretot quan algú sentenciava i generalitzava a partir de les seves experiències personals concretes. Deia l'avi que encara està viu l'etnocentrisme, o eurocentrisme, del segle XIX, que va afectar els estudis de l'antropologia cultural. Ja tenien la llista d'errors ortogràfics sospitosos de l'avi.

*La revisió dels estudis sobre el creixement de la intel·ligència, que exposa Flynn en la seva conferència, indica que es dona en algunes àrees concretes més que en altres (seguint la **prova d'intel·ligència de Wechsler**, escales de mesura dissenyades per D. Wechsler que consideren la intel·ligència com un conjunt de capacitats relacionades entre si. El test per a adults (WAIS) consisteix en dotze subtests organitzats per tipus de tasques (verbals i manipulatives). Les tasques en què s'observa més increment de les puntuaci-*

ons són les de classificació, de lògica, d'abstracció o d'analogies (com les del **test de matrius progressives de Raven**, una prova de raonament general, no influenciada per la càrrega de la cultura, ni de l'escolarització, ni per aspectes verbals. Conté seixanta ítems de figures, trames i colors, de dificultat creixent que han d'encaixar-se correctament), és a dir, les tasques que estan més directament relacionades amb les capacitats que permeten les operacions formals, lògiques o abstractes.

Els jocs de resoldre enigmes eren habituals quan els petits de la casa es reunien amb l'avi. A alguns hi havien jugat de nens i ara hi jugaven els nets. També era una prova selectiva de capacitats cognitives. El joc consistia a descriure una situació final i aconseguir desvelar tota la trama que porta al final. Per a descobrir-la solament es poden fer preguntes que es responguin amb un sí o amb un no. Les persones amb un pensament concret tenen moltes dificultats per a establir hipòtesis alternatives, o per a fer deduccions lògiques a partir de la informació anterior, o per a imaginar possibilitats diferents però relacionades amb les dades ja disponibles. És una complexa tasca de deducció que posa en joc moltes capacitats intel·lectuals.

Exemple de resolució d'enigmes. Una persona torna d'un viatge amb tren des d'un altre país. Quan passa per un llarg túnel se suïcida. Per què? Les persones que juguen només podran fer preguntes que es responguin amb un sí o amb un no. No es pot respondre ni amb paraules ni amb cap tipus de gestos.

Aquest enigma havia estat dels primers que recordaven haver escoltat de l'avi. Havien trigat molt a trobar les preguntes adequades, però l'havien resolt entre els dos. Un altre enigma «iniciàtic», de menys dificultat i que també recordaven consistia a resoldre què havia passat després de trobar una persona penjada d'una soga, amb un toll d'aigua a sota, en una habitació tancada per dins i sense mobles ni objectes. També van resoldre el missatge xifrat de les faltes d'ortografia. Les lletres correctes que havien d'ocupar la seva posició en col·locar-les una darrere de l'altra formaven la frase «Seguiu el conill blanc».

CAPÍTOL 5

Pensament concret i pensament logicoformal

«Hi ha tres tipus d'intel·ligència: l'animal (biològica de reflexos), la humana (biològica de raonament lògic) i la militar (artificial, tecnològica i de control).»

Aldous Huxley

*L'escrit entre parèntesis és meu. La intel·ligència és un dels camps en què ha estat i continua sent més difícil posar ordre. No obstant això, des d'un punt de vista aplicat, ha permès treballar als professionals, ja sigui en la recerca bàsica, com en el camp escolar o en el de selecció de persones. A l'agència treballem amb la intel·ligència com a capacitat general, com a disposició que permet a les persones resoldre problemes de manera ràpida i eficient, independentment dels estímuls o tasques en què treballin. Així es defineix el **factor g de Spearman** (enfront del **factor específic s**, que es refereix als propis de cada tasca, a les capacitats específiques, que indiquen l'eficiència de mecanismes mentals concrets i específics, resultat de l'aprenentatge i que reflecteixen les habilitats), tot i que aquesta definició també s'ajustaria al concepte d'**intel·ligència fluïda de Cattell***

(enfrent de la intel·ligència cristal·litzada), com a disposició de base psicofisiològica. La teoria de la intel·ligència de Cattell és un model mixt que integra factors biològics de potencialitat innata (factor g) i factors culturals, motivacionals i emocionals. El factor g es desglossa en una intel·ligència relacionada amb la capacitat per a resoldre nous problemes (fluïda) i una intel·ligència per al rendiment (cristal·litzada) que s'adquireix sota la influència del medi cultural. O el concepte d'**intel·ligència A o natural de Hebb**, la intel·ligència natural, també denominada biològica, que s'hereta, es relaciona amb les funcions bioquímiques del sistema nerviós central i és independent de coneixements i habilitats, perquè no s'aprèn (enfrent de la intel·ligència B o cultural), com a disposició natural de les persones, que no depèn dels aspectes culturals o d'aprenentatge.

A partir de la disposició o capacitat natural, les persones exerciten i manifesten en major o menor grau la seva disposició. És el que es denomina **rang de variació potencial**, grau de variació de la intel·ligència natural o biològica, és a dir, de la disposició heretada de cada persona, segons l'estimulació i l'ús, és a dir, dels factors ambientals en sentit ampli. Per a determinar la manifestació final de la disposició entren en joc diversos factors com l'estimulació intel·lectual, la salut general, la qualitat de l'alimentació, els coneixements i experiències acumulades, i també els trets temperamentals i de personalitat. Així, tenir una elevada disposició i no treballar-la podria implicar una pèrdua de la plasticitat d'aquesta disposició en el desenvolupament, mentre que una disposició mitjana podria «estirar-se» fins a nivells elevats amb l'estimulació adequada.

A més de les anotacions científiques, l'avi també escrivia al diari frases cèlebres de pensadors i pensadores de

la història, com la del principi d'aquest capítol. En tenia moltes de referides a la vellesa, a l'envelliment, com per exemple «el temps fa amb el cos el que l'estupidesa fa amb la ment, el podreix». Però això solament es podria referir a la capacitat o disposició natural, biològica, fisiològica de la intel·ligència, al factor g, a la intel·ligència A, a la intel·ligència fluida, que es deteriora si no s'utilitza i amb l'envelliment de l'organisme. Per això les corbes d'evolució amb l'edat eren descendents per a aquest tipus d'intel·ligència. Seguir el conill blanc els va portar a la pel·lícula *Matrix*.

La teoria dels estadis evolutius de Piaget considera que la intel·ligència humana madura es desenvolupa passant per quatre estadis. Totes les persones passen pels tres primers estadis evolutius (el sensorial i motriu, el preoperacional i el de les operacions concretes), però no totes les persones arriben al quart estadi evolutiu (operacions formals o abstractes) ni al cinquè (capacitats metaanalítiques). Hi ha revisions crítiques que parlen de diferències entre individus en el desenvolupament d'aquests tres estadis, ja que ni els ritmes ni l'ordre és sempre igual en totes les persones. Però no tothom demostra ser capaç de fer les operacions formals o abstractes pròpies del quart estadi evolutiu, encara que el desenvolupament del cervell a l'edat (mitjana) entre dotze i quinze anys permetria que totes les persones tinguessin la capacitat potencial per a aquestes cognicions o pensaments. En algunes revisions de la teoria de Piaget es parla d'un cinquè estadi evolutiu, en el qual es desenvoluparien les capacitats metaanalítiques, de metacognició (pensar sobre els pensaments i monitoratge del propi pensament), que seria la capa-

citat d'integrar totes les capacitats anteriors. Aquest estadi podria ser considerat similar o comparable al concepte d'intel·ligència reeixida del model d'intel·ligència triàrquica de Robert Sternberg. La teoria triàrquica de la intel·ligència de Sternberg considera la intel·ligència com una activitat mental dirigida amb el propòsit d'adaptació, selecció o conformació d'entorns. Descriu tres subteories referides a tres tipus d'intel·ligència: analítica, creativa i pràctica. La intel·ligència reeixida és el resultat d'una combinació de les intel·ligències analítica, creativa i pràctica, la capacitat d'adaptació a diferents ambients, de modelar-los i seleccionar-los, i descriu la capacitat d'assolir propòsits propis i col·lectius trobant les pròpies virtuts per a treure'ls el màxim profit possible.

Quan l'avi es posava en actitud de professor era difícil de seguir amb fluïdesa la lectura del seu diari. Semblava més un professor universitari que un espia. Però la teoria psicològica no desanimava els nets ni tampoc els agafava desprevinguts. Quan el diari es posava més teòric tenien al costat els moderns dispositius mòbils que permeten les cerques d'informació immediata. Així, podien llegir sobre les teories de les quals parlava l'avi i podien seguir el seu discurs consultant a internet qual-sevol dubte i també buscar la relació amb la pel·lícula *Matrix*, que havien vist molts estius amb l'avi i l'havien comentat amb ell.

La intel·ligència en general, i la intel·ligència humana en particular, es demostra amb l'ús lògic dels símbols relacionats amb els conceptes abstractes. Aquesta definició es refereix a la capacitat de

pensament abstracte, per la qual cosa sembla donar a entendre que la intel·ligència és bàsicament la capacitat de pensament abstracte. Aquesta forma de pensament inclou suposicions que no tenen una relació directa o necessària amb la realitat tangible. És a dir, les persones serien capaces de raonar de manera hipotètica i deductiva en l'estadi de les operacions formals segons Piaget. Aquest pensament que implica situacions hipotètiques és l'utilitzat en les ciències, en les matemàtiques o en la resolució de problemes, i es passa de la resolució per assaig i error a l'habilitat per a resoldre un problema de manera sistemàtica i lògica.

L'avi els havia posat exercicis de matemàtiques per a practicar als estius i no perdre les habilitats amb tant temps d'inactivitat. No tot el temps era de joc. Encara que els dos aprovaven amb bones notes cada curs, l'avi els preparava fitxes per a practicar una mica durant les llargues vacances d'estiu. A mesura que es feien grans, les fitxes se'ls feien més pesades, perquè eren més complexes. A la neta li agradaven els exercicis de matemàtiques però no li agradava llegir ni fer redaccions. Al net no li venien de gust ni les tasques de matemàtiques ni les lingüístiques. Però recordaven la insistència de l'avi a utilitzar un mètode de treball sistemàtic i lògic per a resoldre els problemes de matemàtiques de l'ESO i el batxillerat. La majoria dels errors que es cometien, per exemple en la resolució d'equacions, es devien a la falta de mètode, a saltar-se algun pas per a acabar abans. Van trobar la capsa amb els DVD de *Matrix*. A dins hi havia una paraula estranya.

*No ho dic solament jo. No ho he observat només jo al llarg de la meua carrera. La recerca ha demostrat, per exemple Arnett (2013), que no totes les persones, ni totes els cultures, desenvolupen les capacitats pròpies de les **operacions formals**. El que no sabria dir és si es pot delimitar el percentatge de persones que no arriben a desenvolupar-les sobre el total de la població. No obstant això, estic convençut que en algunes cultures no són necessàries les operacions formals per a viure de manera sana en comunitat, per a mantenir un equilibri amb la naturalesa i els seus recursos, per a educar els menors, per a mantenir les tradicions i costums ancestrals que els han permès la supervivència (fins al moment). D'altra banda, la majoria de les persones no necessitarien utilitzar les operacions formals en tots els aspectes ni en tots els moments de les seves vides.*

Ubuntu. Van buscar a internet la paraula. En llengua zulu significa «una persona és una persona a causa dels altres». L'avi havia explicat diverses vegades un experiment d'antropologia en què es proposava un joc a un grup de nens d'una tribu africana. Hi havia una cistella plena de fruites prop d'un arbre i es deia als nens que qui arribés primer guanyaria totes les fruites. Quan es va fer el senyal perquè comencés la cursa, tots els nens es van agafar de les mans i van córrer junts cap a la cistella. Quan hi van arribar, es van asseure junts a gaudir del premi. Quan se'ls va preguntar per què havien corregut així si només un podia guanyar totes les fruites, van respondre: «*Ubuntu*, com podria estar feliç un de nosaltres si tots els altres estan tristos?». Segurament aquestes comunitats enca-

ra vivien com ho havien fet durant centenars o milers d'anys, en equilibri amb el seu entorn, sense esgotar-lo, mantenint vius els costums, comportant-se com un grup, una unitat, sense els efectes del «jo», dels «egos» de cada membre de la comunitat. De ben segur que això va ser el que va permetre que l'espècie humana sobrevisqués en un entorn difícil, la cohesió del grup, del clan, en els desplaçaments per a trobar els recursos necessaris. Aquestes comunitats són la nostra memòria com a espècie, que ens recorda d'on partim. I amb el **pensament concret** en van tenir prou. Van buscar alguna carpeta o arxivador amb la paraula «Ubuntu».

*Però la vida a la majoria de les ciutats, la vida que fem avui dia, s'ha allunyat d'aquesta vida per a la qual és suficient el pensament concret i en què sense el desenvolupament de les capacitats del pensament abstracte apareixen limitacions, dificultats de relació, de comprensió de la informació i del món que ens envolta. He fet milers d'entrevistes a candidats per a la nostra agència d'intel·ligència i per a altres treballs, hem fet proves a aspirants a agents secrets i a policies i hem pogut observar que moltes de les seves dificultats professionals es relacionaven, en la majoria dels casos, amb la incapacitat de **processar la informació de manera formal**, logicoabstracta, que dificulta el pensament deductiu o el raonament hipotètic. Per exemple, ho he observat en les dificultats per a argumentar una resposta, per no ser capaç d'entendre les necessitats de l'interlocutor, i així convertir la motivació en repeticions rígides en forma d'ordres, sense ser capaç de comprendre l'altre punt de vista per a trobar la manera de donar explicacions convincents i amb autoritat moral.*

Segurament, la necessitat del pensament formal es pot associar a la industrialització, a la vida en grans ciutats, quan s'abandona el sistema feudal i es funden les ciutats modernes, on apareixen noves professions que gestionen tecnologia, documents, propietats o capitals. La complexitat dificulta el fet de viure solament amb el pensament concret. Si bé les professions científiques o humanistes ja utilitzaven el pensament formal, altres professions es convertiran en ciències i també l'acabaran necessitant.

No hi havia cap carpeta amb l'etiqueta «Ubuntu» però els nets van recordar haver llegit a l'institut el llibre *El món de Sofia*, de Jostein Gaarder (1991), on s'explicava l'evolució del pensament filosòfic com un pas de les explicacions concretes basades en les supersticions i la mitologia a les explicacions basades en l'ús de la raó. Per a això havien de plantejar-se preguntes hipotètiques i utilitzar el raonament logicodeductiu per a trobar respostes argumentades i coherents amb l'observació dels fenòmens. En el diari hi havia una fletxa des de la paraula *Ubuntu* fins a la paraula *Lost*.

*L'evolució o transició del pensament concret al pensament logico-formal també pot tenir el seu equivalent en la **teoria de Maslow** de 1943, en la seva piràmide de les necessitats, en què la cobertura de les necessitats humanes comença per cobrir les necessitats bàsiques per a la supervivència, és a dir, les fisiològiques. Després continua per les necessitats de seguretat i de protecció, seguides per les necessitats d'afiliació i relació social, interpersonal, i té en els estrats més elevats les necessitats de reconeixement i de realització personal. No*

obstant això, moltes persones ja són felices cobrint les seves necessitats més bàsiques i les socials, sense plantejar-se cobrir les necessitats més abstractes, de consciència sobre metes, d'objectius en la vida, o d'autorealització professional, que estarien més relacionades amb el jo. Les societats primitives permeten cobrir les necessitats fins als aspectes socials o grupals, però no necessiten cobrir aspectes individuals, mentre que les societats modernes donen importància als aspectes individuals de realització personal, consecució de metes i objectius o d'èxit professional.

L'avi els havia explicat contes i històries d'altres cultures i ara recordaven una història de Buda: «Un dia un monjo li va preguntar a Buda si podia donar respostes clares a les qüestions fonamentals sobre el món i les persones. Buda li va contestar amb un exemple: Un home ferit per una fletxa verinosa no té cap tipus d'interès teòric per saber de quin material està feta la fletxa, ni pel tipus de verí que porta ni d'on procedeix». Ells, per sort, no estaven ferits i el seu interès es va dirigir a un llibre titulat *Lost*.

CAPÍTOL 6

Viure en el concret o en l'abstracte

«—Va morir perquè va ensopegar amb una catifa i es va fer un cop el cap. Algú el va enverinar.

—Hi ha verins que, si els dones a la gent, la fan ensopegar i caure? És per no creure-s'ho.»

Marco Malvaldi, *El joc de les 3 cartes*

*E*ncara que en un primer moment sembla lògic considerar les limitacions del pensament concret i els avantatges del pensament formal o abstracte, crec que no s'ha de veure de manera dicotòmica, ja que cal considerar una altra dimensió més: el context en què es mou la persona. Així, he considerat una dimensió el tipus de pensament o de raonament, dimensió que aniria des del **raonament concret fins al raonament logicoformal o abstracte**. I l'altra dimensió seria el context o l'entorn, que aniria des de la comunitat primitiva o la rural fins a la comunitat urbana o tecnològica. En tots dos entorns trobarem avantatges i inconvenients als dos tipus de raonaments.

He intentat fer un esquema per a presentar una selecció de possibles aspectes positius (facilitats i/o avantatges) i de possibles aspectes negatius (dificultats i/o desavantatges) per a cada tipus de pensament segons el context on estigui la persona.

Per al pensament concret (l'estadi de les operacions concretes s'adquireix entre els set i els onze anys d'edat i es caracteritza per l'esvaïment de l'egocentrisme, tot adquirint noves perspectives sobre els fets, i la comprensió i aplicació d'operacions lògiques si se centren en el present i en el lloc actual):

<i>Facilitats i/o avantatges</i>	<i>Dificultats i/o desavantatges</i>
Saber què fer i dir en cada situació vital.	Amb menys contingut profund sobre la vida.
Tot està pautat per la tradició, costums, història i família, i es repeteix de manera natural.	Se segueixen tradicions desfasades com el maltractament animal, l'educació femenina o la sensibilitat/obertura amb els nens i nenes.
Menys ansietat i menys indefensió o inseguretat davant de situacions vitals.	Decisions basades en tradicions, religió o altres persones, no personals, no conscients.
Acceptació dels fets i els esdeveniments vitals com morts, accidents, catàstrofes o malalties.	Explicació dels fets per supersticions o creences màgiques, siguin religioses o d'altres tipus.
Més resistència al dolor i dificultats de salut, resignació o mètodes tradicionals.	Dificultats per a acceptar coneixements mèdics, pautes de salut, higiene, alimentació...

<i>Facilitats i/o avantatges</i>	<i>Dificultats i/o desavantatges</i>
Teories explicatives lligades a la naturalesa, dels fenòmens cíclics que es repeteixen.	Les teories simples no expliquen tots els fets, com els imprevistos.
Les coses funcionen per repetició i rutina. Funcionen ja que sempre s'han fet així i no cal canviar.	Què es fa si alguna cosa no funciona ara? Resistència al canvi i la innovació. Costa acceptar les novetats o adaptacions.
Es parla clar, directe, concret, es diu el que es pensa, amb sinceritat i honestedat.	La sinceritat pot generar conflictes que no es resolen per falta de flexibilitat o canvi.
Se segueixen cicles per a predir o planificar. Per exemple, els cicles de la natura.	Les variacions del cicle comporten dificultats per a adaptar-se i reaccionar.
Se segueixen les celebracions de manera natural, espontània, primària, divertida.	Moltes celebracions estan marcades pels costums religiosos o ancestrals.
Sentit de comunitat col·lectiva. Es pensa de manera egocèntrica però col·lectiva.	No es desenvolupa tant el jo, la identitat personal, perquè es pensa en el grup.
Se segueix un criteri pràctic en les decisions, sense valoracions emocionals o morals.	Menys llibertat personal en la vida, perquè preval el que és pràctic sobre el que és emocional.

Per al pensament formal (l'estadi de les operacions formals s'adquireix a partir dels dotze anys i fins a l'edat adulta. Permet el pensament lògic, científic, abstracte, la resolució de pro-

blemes hipotètics no lligats al present i la reflexió sobre diverses possibilitats):

<i>Aspectes positius</i>	<i>Aspectes negatius</i>
Permet explicacions més generals, àmplies, generalitzables i objectives de les coses. Amplia el camp d'explicacions donades.	Perdre's en la complexitat sense arribar a comprendre les coses més properes o senzilles.
Permet la reflexió, l'anàlisi, la filosofia i el desenvolupament de les idees.	Excessiva anàlisi que pot paraitzar l'acció, o es pot pensar sobre coses no importants.
Facilita la creativitat humana, la innovació, les millores tècniques i tecnològiques. Resol dificultats tècniques.	Es poden usar els invents i la tecnologia per a perjudicar altres persones, per al domini.
Es desenvolupa la cultura i les arts en totes les seves manifestacions.	També es desenvolupen sistemes per a enganyar a partir de les habilitats artístiques.
Permet sistemes més eficients en la gestió de la informació, imatges, etc.	Permet crear informació o imatges artificials que es confonen amb el real.
Permet l'altruisme i buscar solucions als problemes de les altres persones.	Pot generar incomunicació entre les persones que no s'entenen en l'abstracte.
Permet el pensament científic, la predicció, la curació, la prevenció, l'explicació...	Permet el control, per mitjà de la ciència, de la por, de les malalties, pel prestigi implícit de la ciència...
Permet la creació de sistemes democràtics en abstracte, sobre el paper.	Permet sistemes per a enganyar el sistema, si en domines els codis.
Permet un desenvolupament del llenguatge, més profund i elaborat.	Permet utilitzar la informació per a confondre o per a controlar.

*Considero que el **pensament concret** comporta limitacions en la comprensió d'alguns avenços, en les conclusions que s'extreuen de les dades prèvies, en l'objectivitat de les valoracions de fets i de persones, cosa que pot comportar crisis, conflictes o enfrontaments evitables. El pensament concret és el que defensaria fer les coses d'una manera perquè sempre s'han fet així, perquè els pares ja ho feien així, perquè no entenen que pugui haver-hi una manera millor de fer-les. El pensament concret pot arribar a conclusions equivocades perquè generalitza a partir de l'experiència personal. Es pot considerar que un aliment és perjudicial perquè l'hem tastat un cop i se'ns ha posat malament. Es pot considerar que un grup és menyspreable per una experiència desagradable amb una única persona en una única ocasió. Les persones amb pensament concret són fàcils d'enganyar perquè decideixen des del seu present tangible, sense tenir en compte elements de previsió futura i els factors que poden fer modificar les dades presents a mitjà o llarg termini. El pensament concret no facilita la comprensió lectora d'un document escrit, ni la comprensió completa del contingut d'una conversa en el seu context.*

Hi havia una cosa que molestava molt l'avi i eren les discussions absurdes sobre temes absurds. Sobretot en les reunions familiars. La majoria de les discussions provenien de les limitacions del pensament concret, ja que dues experiències personals contràries mai no arribarien a un punt d'acord, de consens, sinó que portaven a discussions i acusacions mútues. Intentar raonar amb lògica sobre una conclusió precipitada sobre un fet concret solia acabar amb una acusació de conside-

rar mentidera la persona que havia tret la conclusió. A més, davant d'una dada clarament probabilística, l'avi podia comentar que «podria ser» (segons una sèrie de factors o variables), mentre que qui solament coneixia el seu cas personal acostumava a afirmar amb total rotunditat «És que és així!».

En una conversa viatjant amb metro vaig sentir que algú deia que a l'Antàrtida ningú no agafava grip perquè els virus i bacteris no poden sobreviure en aquest clima amb temperatures més baixes. No obstant això, el seu interlocutor responia que no hi havia grip perquè a l'Antàrtida no hi havia persones (en un clar exemple de pensament concret).

He trobat exemples de les diferents maneres de fer les coses, i d'exercir les professions, segons se segueixi el processament concret o el processament logicoformal.

– *En una exploració mèdica, el raonament concret comporta atendre als símptomes actuals i presents sense intentar entendre'ls de manera integrada en l'historial de la persona o des del punt de vista de les possibles hipòtesis causals que expliquin els símptomes, que seria un raonament d'un pensament formal. Per exemple, la inflamació d'una articulació, de manera concreta, repetida, sense explorar possibles causes hipotètiques, cosa que podria resoldre de manera definitiva posteriors i contínues inflamacions.*

– *En una recerca policial d'un delictes, en la fase de recollida de la informació, un agent que segueixi un raonament o pensament concret es quedarà amb les dades bàsiques, amb les aparences, amb l'explicació més senzilla, sense fer una anàlisi lògica de*

la coherència de les dades, de possibles hipòtesis alternatives, de factors relacionats amb els fets actuals, que seria el raonament d'un pensament formal. Per exemple, després d'una baralla amb lesions, en ambdues parts, atendre només a la gravetat de les lesions i denunciar les parts sense explorar motius o hipòtesis causals de la baralla, que podrien permetre descobrir altres delictes associats, com un furt o un delicta d'encobriment, és a dir, la venda d'un objecte prèviament sostret. Per exemple, si una de les parts reconeix com a seu el mòbil a les mans d'una altra persona, mentre passeja, és probable que s'iniciï una discussió que pot arribar a més.

– En l'educació de les persones, el pensament concret se centraria en els coneixements que s'estipulen per a cada curs, utilitzaria les tècniques més tradicionals de memorització o de repetició, centrat en els resultats concrets, mentre que el pensament formal se centraria a trobar la manera d'aconseguir els resultats, provant sistemes nous, establint hipòtesis de treball. Per exemple, ensenyar per mitjà del joc, tal com proposa Ross Flatt, ensenyar mitjançant l'amor a la lectura i la poesia, com proposa el professor de la pel·lícula Carpe Diem, o amb la lectura dels adults als nens per a despertar l'interès pels llibres, com proposa Daniel Pennac en el seu llibre Com una novel·la. També es podria fer referència el mètode socràtic, que s'explica en el llibre El món de Sofia, en el qual, a partir de la formulació de preguntes, s'aprèn a pensar, raonar i argumentar buscant les respostes.

Ara s'adonaven que la vida quotidiana està plena d'exemples del conflicte entre el pensament concret i el pensament formal. Ells n'havien presenciat molts, tant

amb l'avi com sense l'avi. El llibre de la pel·lícula *Lost* tenia un codi: 4815162342.

*No solament les persones poden viure en el concret o en l'abstracte, sinó que la ciència també ha evolucionat des de les explicacions més concretes i materials (que parlaven de quatre elements de la tradició grega: aigua, terra, foc i aire; o des de la **teoria hipocràtica dels humors**, antecedent d'un model biològic, que parla de caràcters (personalitat) i ho explica sobre la base de quatre humors corporals: bilis, bilis negra, flegma i sang) fins a les explicacions complexes de sistemes i models de predicció. Les teories també poden centrar-se a estudiar solament els aspectes concrets i més fàcilment aïllables, o poden centrar-se a estudiar aspectes més complexos, abstractes, hipotètics o de prediccions probabilístiques.*

Els nets recordaven la lluentor dels ulls de l'avi quan els proposava apostar quan jugaven a endevinar coses. Ho havien recordat en llegir el terme «prediccions probabilístiques». L'avi tenia una llibreta petita on anotava les seves prediccions, cansat de dir coses que després ningú no li reconeixia haver predit. Així, va començar a anotar les seves prediccions a la llibreta, al costat de la data en què es feien i la signatura dels testimonis. No era màgia, no era intuïció, sinó que l'avi coneixia les variables i factors que estaven en joc i això li permetia anticipar alguns resultats. Hi havia diversos camps en els quals havien destacat els seus models predictius. Un d'aquests eren les recerques policials de casos que apareixien en els mitjans

de comunicació, en què les seves previsions i perfils solien ser molt encertats.

Podria dividir les teories terapèutiques segons se centren en aspectes concrets o abstractes. Així, les teràpies conductuals o conductistes clàssiques, les cognitivoconductuals, la teràpia estratègica breu o la teràpia sistèmica estratègica se centrarien en factors concrets, mentre que es podrien considerar abstractes les teràpies psicodinàmiques, les fenomenològiques i humanistes o les gestàltiques, centrades en aspectes abstractes, de més profunditat o menys concretes. Seguint aquesta línia, es podria considerar la relaxació corporal com una tècnica centrada en aspectes concrets, a aprendre a relaxar determinats grups musculars, mentre que es podria considerar la meditació i l'atenció plena o el mindfulness com una tècnica centrada en aspectes més abstractes.

El diari de l'avi tenia algunes anotacions al marge i altres anotacions tenien un requadre mig ratllat. El text anterior i el següent estaven mig esborrats, com si no estigués del tot convençut o satisfet del que havia escrit. No hi havia indicacions complementàries per a saber perquè estaven així. El següent paràgraf també estava marcat.

Els mecanismes de defensa o estratègies d'afrontament també podrien dividir-se en dos grups, els que considero concrets i els que considero més abstractes o complexos. Entre els que considero concrets hi ha la negació, la repressió o la regressió, mentre que considero abstractes la sublimació, la racionalització o la intel·lectualització.

*Les teories de la intel·ligència i les teories de la personalitat existents solen dividir-se en dos grups, les denominades **descriptives (o lexicodescriptives)** i les denominades **explicatives (o biologicocausals)**. Les primeres només pretenen descriure i classificar les persones sobre la base d'uns trets de personalitat (centrant-se en aspectes concrets), mentre que les segones pretenen descriure i explicar les diferències individuals a partir de mecanismes biològics (centrant-se en aspectes abstractes explicatius). Així, es podrien considerar teories descriptives les teories centrades en els aspectes concrets, és a dir, la descripció dels fenòmens, la denominació dels factors (capacitats intel·lectuals o trets de personalitat), sense pretensions causals ni explicatives. Aquestes teories descriuen les característiques humanes a partir d'una sèrie d'indicadors (verbals, observacionals o de proves), però no poden explicar per què les persones mostren diferències individuals en aquestes característiques, ni poden fer prediccions. En aquest grup es trobarien, per exemple, el **model PMA de la intel·ligència de Thurstone, d'aptituds mentals primàries** (model factorial no jeràrquic compost de set aptituds mentals primàries: comprensió verbal, fluïdesa, raonament, càlcul numèric, memòria, raonament espacial i rapidesa perceptiva, que s'exerciten segons les exigències de l'ambient). O el **model d'intel·ligències múltiples de Gardner** (concepció multifactorial no jeràrquica que considera que hi ha tantes intel·ligències com situacions o exigències ambientals. Cadascuna opera separatament, amb les seves operacions bàsiques de funcionament i els seus símbols), o el **model 16PF de Cattell de la personalitat** (model jeràrquic factorial, lèxic i descriptiu que proposa setze factors primaris relacionats entre si, que considera que poden extreure's del llenguatge comú. També hi*

*ha cinc factors de segon ordre, en la seva última versió (16PF-5) relacionats amb els cinc factors del model de McCrae i Costa), o el **model Big Five de McCrae i Costa**, model lèxic de la personalitat que intenta replicar el model 16PF de Cattell amb cinc grans trets replicables en diferents idiomes: extraversió, neuroticisme, obertura a l'experiència, responsabilitat (consciència) i agradabilitat (cordialitat).*

*I es podrien considerar teories explicatives les teories centrades en aspectes abstractes, és a dir, en els factors causals que tant descriuen i denominen com prediuen i expliquen les diferències individuals observades en les característiques estudiades. En aquest grup es trobarien, per exemple, les teories psicofisiològiques de la intel·ligència que es van iniciar amb la teoria del factor g de Spearman, o el **model PEN de la personalitat** proposat per H. J. Eysenck i les línies en què ha derivat, des del **model de personalitat de Gray** o el **model de cerca de sensacions de Zuckermann**, una dimensió del model de Cloninger que es defineix com la tendència a respondre intensament a estímuls nous o senyals de recompensa com eliminar el càstig o el dolor. Es basa en un baix nivell de dopamina, fins al nou **model de personalitat EPP d'Eysenck** (Eysenck Personality Profiler), en què els factors segueixen sent tres: extraversió, neuroticisme i la duresa emocional en substitució del psicoticisme, que ha sofert diverses revisions psicomètriques i conceptuals.*

Fa temps vaig començar a anotar, en una llibreta que em va regalar la Universitat Oberta de Catalunya, exemples en els quals el pensament concret i abstracte no s'entenen, no es comuniquen o, directament, xoquen. Per exemple, en les relacions entre pares

i fills, avis i nets, els més grans solen centrar-se en el concret i les necessitats bàsiques:

—*Digui?*

—*Sóc jo. Com estàs? Has llegit la notícia que et vaig enviar?*

—*Anar fent. Heu menjat ja? Has comprat el menjar del cap de setmana?*

—*Sí, no et preocupis, està tot controlat. Però l'has llegit?*

—*I el nen, ha menjat verdura i fruita? Pots preparar-li una amanida que...*

Els nets van recordar un exemple que hi encaixaria. Recordaven una conversa amb l'àvia. Deia que segons si anava a comprar a un mercat o a un altre, s'estalviava deu euros, que va traduir a dos pollastres. O sigui, explicava els euros en pollastres que podia comprar, en el seu càlcul «concret». O quan es queixava que el cafè estava fred quan sortia fum i no es podia agafar el got. Si li deien que la temperatura és objectiva i es mesura amb un termòmetre, ella els contestava:

«—Vosaltres m'heu de dir a mi si està calent o no, o com m'haig de prendre el cafè?»

Les primeres paraules que intercanvien dues persones que s'acaben de conèixer crec que permetrien detectar (amb algun marge d'error, per descomptat) el tipus de raonament i pensament dominant. Així, si una persona parla de si mateixa constantment, de les seves aficions, de les seves creences, de la seva opinió, de les seves coses, de la seva família, de situacions específiques, d'anècdotes, gairebé sense interessar-se per l'opinió de l'altre, gairebé sense deixar-lo parlar, segurament estarà en l'estadi de les operacions concretes. Mentre que si una persona parla de forma genèrica, valorant diverses maneres

de veure un determinat problema, sobre aspectes no tots personals sinó de l'entorn o de situacions diverses, segurament estarà en l'estadi de les operacions formals o abstractes.

Els acudits que fan gràcia a les persones també són diferents, segons si es processen d'una manera o d'una altra. Els acudits que fan gràcia als qui utilitzen el pensament concret són els visuals, que suposen una imatge graciosa, absurda, explícita encara que pugui ser desagradable, però els acudits de doble sentit, de jocs de paraules o surrealistes no els solen semblar graciosos, mentre que a les persones amb pensament formal, sí.

Els nets recordaven haver acompanyat un dia l'avi a un laboratori de la universitat on feien proves a gent gran voluntària, per a un estudi sobre els temps de reacció segons l'edat. A l'hora d'explicar les instruccions s'usaven metàfores per a fer la prova més propera a la realitat (vàlidesa ecològica). Així, una figura es desplaçava com si fos un vehicle i els participants havien de calcular quan creien que arribaria a un punt després de passar una zona oculta i prémer un botó. Moltes persones esperaven veure la figura i tenien molts problemes per a entendre que havien de calcular-ho com si fos visible, però que no ho seria. Quan ho entenien, protestaven dient que la prova era absurda i no li veien el sentit si no podien veure la figura abans de decidir prémer el botó. Van recordar que el laboratori de l'avi tenia els calaixos numerats, no amb etiquetes.

Moltes supersticions neixen i s'alimenten gràcies al pensament concret, a la impossibilitat d'analitzar els fets per mitjà del rao-

nament logicodeductiu, hipotètic o formal. Quan s'associen dos esdeveniments, encara que aquests no tinguin una relació lògica ni temporal, el raonament concret ho fixa com a real i provat i no hi ha manera de rebatre-ho mitjançant la lògica. A més de les supersticions, també es generen estereotips i altres creences errònies que han portat la humanitat a guerres (per múltiples motius) i a desastres com els que genera el racisme.

El pensament concret no sembla capacitat per a analitzar els esdeveniments complexos, ja que tendirà a simplificar el nombre de factors implicats, a veure només una part del problema, a introduir-hi associacions màgiques o supersticioses, o a buscar una explicació egocèntrica, és a dir, centrada en el punt de vista concret i particular. Per exemple, per a explicar un resultat esportiu, utilitzarà sempre el mateix raonament: «Si tots pugen, no es queda ningú a defensar», sense tenir en compte que un resultat depèn de múltiples variables i fases del mateix partit en què aquestes variables són diferents.

En les relacions personals també hi ha diferències entre les emocions processades per un pensament concret i un pensament formal. Si se centra en el concret, la simplicitat pot anar de l'entrega total al desengany més gran, de l'amor a l'odi, d'estar molt bé a estar molt malament, a entendre les coses de manera dicotòmica, és a dir, a exigir-ho tot perquè si no no s'està al cent per cent amb la persona. Es pot enfadar o desenganyar amb facilitat una persona que basi els seus sentiments en un raonament concret i simple. D'altra banda, s'espera que les persones amb raonament formal, abstracte, siguin capaces de valorar de manera més complexa, d'entendre el punt de vista de l'altra persona, d'entendre reaccions, emocions, sentiments i maneres de pensar diferents.

El pensament concret també té el risc de generar primeres impressions de les persones que seran difícils de modificar, de la mateixa manera que es generen els pensaments supersticiosos. Les reaccions emocionals concretes també determinen primeres impressions cognitives. Les teories de les primeres impressions encaixarien més fàcilment en l'estadi de les operacions concretes, mentre que el pensament formal hauria de permetre una visió més àmplia, polièdrica de les persones, que s'allunya de les simplificacions i de les primeres impressions. També permet conviure millor amb la dissonància cognitiva, ja que permet entendre que una persona pot ser compresa des de diferents punts de vista, en diferents contextos o situacions, en diferents moments temporals, etc.

Quan tornessin al despatx de l'avi, buscarien els calaixos número 4, 8, 15, 16, 23 i 42.

CAPÍTOL 7

Paleopsicologia

«La percepció directa dels orígens de qualsevol cosa es troba suprimida als nostres ulls per la interposició d'una massa suficient de passat.»

Pierre Teilhard de Chardin

Durant alguns anys vaig estar fent recerques relacionades amb l'evolució de l'espècie humana. Sempre he considerat que les capacitats intel·lectuals i característiques que manifestem avui dia són aquelles que des d'un punt de vista evolutiu diacrònic van ser imprescindibles per a l'espècie, per a la supervivència de l'Homo sapiens. Evidentment, el desenvolupament del cervell, del còrtex cerebral, amb l'evolució de les espècies Homo, van permetre el desenvolupament del pensament formal, abstracte i lògic. Se n'han trobat alguns indicadors en els primers enterraments, anteriors a l'Homo sapiens, o també en alguns símbols, tant en senyals dibuixats com en objectes que representen coses.

Calaix número 4. L'avi sempre havia somiat ser arqueòleg, no com el protagonista d'unes pel·lícules antigues que els feia veure d'un tal Indiana Jones, sinó investigant les troballes en excavacions, amb la finalitat d'extreure informació (com un detectiu) a partir de les proves, indicis i hipòtesis de treball. L'avi sempre deia que el comportament no deixa petjades en forma de fòssils i que en fa gairebé impossible l'estudi. Solament es pot disposar dels productes humans, dels utensilis de sílex, d'os, de les pintures rupestres o parietals, o de les restes de cranis amb els dibuixos de les circumval·lacions. És poc per a arribar a conclusions, però suficient per a plantejar hipòtesis de treball.

Se m'ocorre una reflexió en clau paleoantropològica. Com va haver de ser la vida d'una persona amb capacitat per al pensament logicoformal en una comunitat de persones amb pensament concret?, com podia explicar les seves observacions hipoteticodeductives quan entraven en contradicció amb tradicions o creences ancestrals? Si coneixem les històries de persones que van ser condemnades a mort més recentment pels seus descobriments científics, com Sòcrates, Galileu Galilei o Miquel Servet, a la prehistòria segurament devien ser igual o més incompreses i maltractades per la comunitat. Potser aquestes persones amb capacitat per a raonar deductivament eren considerades amb poders sobrenaturals en ser capaces de predir fenòmens naturals, d'entendre les propietats curatives de les plantes, fruit de la seva capacitat d'observació, de deducció lògica, o de plantejament d'hipòtesis que permetessin resultats predictibles.

Des del mite de la caverna de Plató, ja s'havia escrit sobre la incomprensió de qui veu el món d'una manera més àmplia. Plató imagina que una de les persones que viu a la cova i solament pot veure el món a través de les ombres s'allibera i surt a l'exterior de la cova. Fora, pot contemplar el món tal com és, sense ombres, en color, amb totes les seves característiques. Quan decideix tornar a l'interior de la cova per a explicar-ho als qui no en podien sortir, el van tractar de mentider i, al final, el van matar.

El diari de l'avi tenia anotacions que feien referència a altres escrits. Arribats a aquest punt, esmentava una llibreta amb recerques del que anomenava «paleopsicologia». Hi havia un dibuix ple de mans pintades sobre una paret en el que semblava una cova. Un dels seus nets va veure la seva mare quan era una nena en una de les fotografies al parc arqueològic d'Atapuerca. El calaix número 8 contenia ossos humans i pedres de sílex.

Considero que el desenvolupament de la intel·ligència, encara que només arribés a l'estadi de les operacions concretes, va permetre que les persones aprenguessin el necessari per a la vida en la prehistòria, en condicions ambientals difícils. Va permetre repetir allò que funcionava, aprendre a utilitzar les eines conegudes, i entendre el món complex que els envoltava a partir de creences, mitologies i supersticions. El desenvolupament del cervell va permetre l'evolució de la capacitat que avui anomenem intel·ligència en termes generals.

Atès que les capacitats creatives i el pensament abstracte van haver de ser excepcionals, aquelles comunitats que tenien una persona amb aquests trets potser es van beneficiar dels seus invents,

descobriments o millores. Algú va haver de pensar en algun moment en les pedres de sílex com a eines per a tallar, foradar o polir. Algú va haver de descobrir i associar de manera lògica que determinades plantes comportaven malalties i que unes altres tenien propietats curatives. O va establir un mapa mental amb les zones on en cada estació o temporada trobarien més aliments o més caça. Algú va haver d'adaptar i millorar la manera de confeccionar vestimentes per a les temporades fredes o va tenir la idea d'unir una pedra que talla un mànec per a facilitar-ne l'ús. La comunitat que tingués una persona amb aquestes capacitats va tenir un avantatge per a subsistir i sobreviure.

*Si parlem dels trets de personalitat, també considero que si aquests han arribat fins a les persones actualment és perquè van tenir una utilitat evolutiva. El primer que apareix en tots els models de personalitat és el denominat «**neuroticisme**», «ansietat» o «inestabilitat emocional» segons si parlem del model PEN d'Eysenck, del 16PF de Cattell o del Big Five de McCrae i Costa. S'observa en moltes espècies de mamífers que són presa de depredadors, entre els quals hi ha alguns individus de la bandada que perceben el perill abans que els altres, a partir de l'olfacte, de l'oïda, de la percepció d'algun moviment, o d'una altra manera. La seva reacció és la que alerta els altres individus i els fa fugir a temps i per tant seria rellevant per a la supervivència. El neuroticisme o inestabilitat emocional es caracteritza per reaccionar a estímuls de manera negativa, ansietat, preocupació, tímidesa, irracionalitat o negativitat.*

*Un altre dels trets de personalitat que apareix en la majoria dels models és l'anomenat «**extraversió**» (amb «a» en el model d'Eysenck), «extroversió» (amb «o» en altres models). Si observem els factors primaris que componen l'extraversió, l'activitat, la*

curiositat, l'expressivitat o la sociabilitat, sembla clar que són trets adaptatius i beneficiosos per a una espècie que necessita viure en clans o comunitats per a sobreviure en un ambient dur i en competència amb depredadors més preparats físicament (amb urpes, ullals llargs o força física). L'extraversió es caracteritza per la preferència d'estimulació social, activitat, sociabilitat, curiositat, vitalitat, dominància o per l'esperit aventurer. Aquests trets són adaptatius en una espècie que necessita viure en clans per a sobreviure.

El tret de personalitat denominat «duresa» (abans «psicoticisme» en el model d'Eysenck), o «agradabilitat» en el pol oposat de la dimensió en el model de McCrae i Costa, també va haver de tenir una utilitat evolutiva. Aquest tret es relaciona amb la creativitat, la impulsivitat o la indiferència per les opinions dels altres (en el pol de la duresa) i es relaciona amb la sensibilitat i l'empatia (en el pol de l'agradabilitat). En tots dos extrems de la dimensió va poder ser útil a l'espècie. En el primer pol, per a innovar, per a prendre decisions ràpides, per a crear en contra de l'habitual o tradicional. En el segon pol, per a posar-se en el lloc dels altres, la qual cosa afavoria la cohesió grupal i l'esperit col·lectiu de la comunitat que protegeix i ajuda els seus membres. El psicoticisme o duresa emocional es caracteritza per ser immovible, impersonal, no empàtic, egocèntric impulsiu, antisocial o per la fredor emocional.

CAPÍTOL 8

El detectiu més famós del món

«Si en el primer acte tens una pistola penjada a la paret,
llavors en el següent acte serà disparada».

Principi de Txékhov (1904)

Fins i tot la història de la novel·la policíaca o del relat policíac es pot entendre des de l'evolució del pensament concret al pensament logicoformal. Igual que en la ciència, el segle XIX va comportar molts canvis en la manera de pensar que van afectar també la literatura. Es considera com a relat fundacional d'un nou gènere literari el relat d'Els assassinats del carrer de la Morgue d'Edgar Allan Poe (1841), encara que aquest mateix autor considerava que hi havia relats anteriors d'autors com Honoré de Balzac o Nathaniel Hawthorne que ja es podien considerar del mateix estil. Els relats de Balzac i de Hawthorne tenen en comú que el delicte s'analitza des del concret, des de l'absurd. Per exemple, en el relat de Balzac titulat Maese Cornélius sembla absurd que la justícia cregués que tots els aprenents robessin al prestador real el primer dia d'aprenentatge i que els pengessin a la forca sense més

anàlisis ni investigacions. En el relat La tragèdia del senyor Higginbothan (1837) de Hawthorne, un dels sospitosos d'un crim diu que l'assassí «va ser un irlandès que el va penjar anit a les vuit. Jo em vaig posar en camí a les set! La seva família no l'haurà trobat encara a l'hort». Menteix d'una manera innocent i concreta que l'assenyala com a sospitós. A partir de Poe la resolució dels casos implica la deducció lògica fins a arribar a una solució, un raonament propi del pensament formal. I així s'arriba a Conan Doyle, amb el seu detectiu Sherlock Holmes, que aplica tots els raonaments del pensament logicoformal i científic per a resoldre fins els casos més complexos.

Calaix número 15. L'avi utilitzava les històries de la literatura com a exemples. Encara que moltes vegades li deien que no eren casos reals, l'avi insistia que si eren coherents i aplicables a la vida real, havien de ser creïbles. D'entre els llibres que poblaven la seva biblioteca, molts eren novel·les d'espies, de detectius, novel·les negres. Els seus nets van trobar el full a la biblioteca de l'avi amb el recompte dels seus llibres on s'indicava que en tenia milers. En una prestatgeria que destavaca entre les altres es trobaven totes les novel·les de detectius i espies.

Sherlock Holmes es pot considerar el detectiu més famós o més conegut del món, perquè el coneixen fins i tot les persones que mai no han llegit cap dels seus casos. La capacitat que el feia ser resolutiu era la seva capacitat d'observació i de deducció a partir de la lògica científica, que eliminava alternatives no possibles. És

a dir, demostrava les capacitats de raonament pròpies de l'estadi evolutiu formal de Piaget. A més, disposava de molts coneixements, teòrics i empírics, sobre aquelles matèries que li permetrien resoldre casos com a detectiu consultor, tal com es feia anomenar ell. Una de les seves frases més famoses (representativa del raonament logicoformal abstracte) era que «una vegada es descarta l'impossible, el que queda és la veritat per improbable que sembli». També ha estat escrita com que «quan elimines tota solució lògica a un problema, l'il·lògic, encara que impossible, és invariablement cert». En alguna altra ocasió, el seu raonament semblava criticar el pensament concret quan deia que «res no resulta més enganyós que un fet evident».

Si hi havia algú que l'avi adorava, aquest era Sherlock Holmes. N'havia fet llegir els llibres als seus fills i nets sense gaire èxit. Explicats en el context del segle XIX pel seu company de pis, John Watson, no tenien l'atractiu dels llibres actuals. Però la sèrie *Sherlock* de la BBC sí que havia aconseguit cridar la seva atenció en ser ambientada en el present, encara que intentava ser fidel als relats originals. A partir de la sèrie havien llegit algun dels casos que hi apareixien. Als nets, com a la resta dels nens, els costava llegir en general, més encara si era literatura del segle passat. Per a ells, tot era antic, perquè tot passava de moda de seguida. A la biblioteca de l'avi hi havia una secció dedicada a Sherlock Holmes, amb objectes i tot. L'avi deia que Conan Doyle, el metge que va escriure les novel·les, descrivia mètodes de deducció reals que havia vist en el seu professor de medicina i que, per tant, no era

ficció del tot, sinó que es podria entrenar aquesta manera de pensar i de procedir.

Considero que el sistema analític i deductiu que es descriu en els casos de Sherlock Holmes és un manual de formació de detectius, de persones que es dediquen a la resolució de problemes policials o d'intel·ligència. També proposa sistemes de recerca que la tecnologia aplica avui dia, des de les dades antropomètriques (petjades, altura, longitud dels passos), fins a l'anàlisi química de les restes trobades a l'escena d'un crim (biològics, com la sang, o no biològics, com les cendres del tabac o el tipus de terra). Avui dia, hi ha programes informàtics que fan mapatges de les zones on es produeixen més delictes per a determinar una intervenció o per a estudiar la criminalitat geogràfica. Sherlock Holmes ja ho feia amb un plànol de Londres i fil de colors per a assenyalar els punts rellevants d'un delictes o crim.

De fet, quan el seu germà gran, Mycroft Holmes, que se suposa que treballava en el servei secret de la Gran Bretanya, li demana ajuda davant de la sospita d'un possible atac a l'«imperi», Sherlock Holmes utilitza el que avui dia anomenem en els serveis d'intel·ligència la SIGINT, és a dir, la intel·ligència de senyals (SIGnal INTelligence), que consisteix a detectar moviments a partir d'una sèrie de senyals, com per exemple el desplaçament de determinades persones, les comunicacions entre determinades persones, la compra de determinats materials o el transport de determinats objectes o materials. Cal tenir en compte que el servei secret britànic conegut com MI5 es va fundar el 1909 i el cas dels plànols del Bruce-Partington, l'últim en què demana ajuda al seu germà, és de desembre de 1908. En oposició a la SIGINT, en intel·ligència s'utilitza la HUMINT (HUMAN INTelligence), és a dir, la intel·ligència ba-

sada en la recollida de dades de persones, d'informadors o d'escoltes de transmissions, de documents, una informació que després ha de ser processada i interpretada. També les novel·les de Sherlock Holmes anticipen aquest tipus de servei d'intel·ligència ja que disposa d'un grup de joves vagabunds dels barris pobres de Londres que l'informen del que escolten en determinats llocs i de determinades persones.

Fins i tot tenia estudis empírics que havia fet l'avi. En els estudis intentava actualitzar sistemes de mesura que s'havien descrit al segle XIX, amb les primeres publicacions dels casos de Sherlock Holmes. L'avi explicava aquests estudis amb una mica de malenconia, perquè els havia proposat al seu fill com a treball de recerca a l'institut i aquest els havia rebutjat al principi perquè no estava convençut de la seva originalitat i interès científic, i finalment va acabar fent el seu treball del projecte de recerca amb un amic. Segons l'avi, aquests estudis aportaven dades contra el pensament concret dels investigadors de la policia per a evitar quedar-se amb la solució més evident i fàcil. Les dades dels resultats serien un argument de refutació del que era fàcil i evident, però incoherent amb el cas. Per exemple, per molt que l'únic sospitós fos una persona gran i pesant, si les petjades trobades eren petites i amb poca pressió sobre el terra, no es podia donar per tancat el cas fins a trobar una explicació congruent a aquestes evidències concretes. Per tant, caldria utilitzar el pensament hipotètic i raonaments més abstractes i complexos.

He trobat un reconeixement a les aportacions que el detectiu de ficció Sherlock Holmes va fer a la recerca policial i als serveis d'intel·ligència. Actualment, les forces de seguretat del Regne Unit utilitzen una aplicació informàtica que gestiona tota la informació sobre fraus i assassinats i l'han anomenada Home Office Large Major Enquiry System, és a dir, l'acrònim HOLMES.

Els nets van iniciar les seves recerques particulars per a intentar aconseguir el treball de l'institut sobre els mètodes de Sherlock Holmes. El fill del qual parlava l'avi era el pare d'una d'ells i l'oncle de l'altre. Quan van trobar l'ocasió, van preguntar:

—Papa, recordes el teu treball de l'institut sobre Sherlock Holmes?

—Uff, sí!, però on deu ser aquest treball? Recordo que l'avi va ser molt pesat, no deixava d'insistir que fes el treball sobre aquest tema. Crec que ell ja el tenia fet.

—I podries buscar-lo? Podries intentar trobar-lo? El necessitem per a un treball que hem de fer a l'institut — van mentir perquè es prengué més interès.

—A mi no m'agradava conservar els llibres, llibretes i treballs de l'escola, però si algú pot conservar aquest treball, és l'avi. Pregunteu-li-ho.

Potser en el calaix següent, el 16, trobarien alguna cosa.

Parlant de detectius, tinc un exemple relacionat amb el pensament concret i formal. Es tracta d'un relat sobre un interrogatori policial on conversen un detectiu, amb capacitat de processament abstracte (I d'interrogador) i un sospitós sense aquesta capacitat,

és a dir, ancorat en l'estadi del pensament concret (S de sospitós). Evidentment, ocultaré els noms tant del detectiu com del sospitós i de la víctima. De tan exagerat que és, sembla una situació còmica, absurda i irreal. Aquest relat el vaig presentar a un concurs de relats breus de la desapareguda revista Fiat Lux:

- I. Comencem pel començament, a poc a poc i bona lletra, pot dir el seu nom i cognoms?
- S. Com sap que tinc bona lletra? Haig d'escriure el meu nom o el dic en veu alta?
- I. Pot dir-lo *amb veu alta i clara*.
- S. Em dic XXXXXX XXXXXXXXXXXXX.
- I. Vostè és el fill de l'«assassí del sob»! Increïble!, *els testos s'assemblen a les olles*.
- S. Sí, però no el vaig conèixer, o sigui que no li vaig tirar un test al cap ni vaig ficar-lo dins de l'olla.
- I. Anem *directe al gra*, va matar vostè la senyoreta XXXXX XXXX?
- S. És una història complicada. No es respon amb un sí o un no.
- I. *No hi ha més cera que la que crema*, la va matar o no la va matar?
- S. Crec que sí, la vaig matar, però jo no la vaig cremar, no sé què diu de cremar amb cera.
- I. Podria vostè *posar fil a l'agulla* i explicar com va ocórrer tot?
- S. Coneixia la senyoreta, sí, però no era cosidora, mai no la vaig veure cosir, ni amb agulla ni a màquina. Com li deia, la vaig conèixer, m'agradava i feia unes setmanes que sortíem junts. Ens agradaven les mateixes coses, les mateixes sèries i pel·lícules, les d'assassins i criminals. Des de petit, sempre m'han cridat l'atenció els assassinats, la sang, els morts.
- I. *Arbre que creix torçat, no serà mai recte*.

- S. Perdoni, què diu d'arbres?
- I. Res, res! Continuí, però recordi que ha de respondre el que se li pregunta.
- S. Un dia, veient la sèrie *Hannibal*, un artista del crim explica-va la sensació de llevar la vida a algú amb les seves pròpies mans. Deia que era una sensació de poder increïble, que et feia sentir per sobre de Déu. No n'estava segur, tenia dubtes, el cor estava a punt d'explotar-me i...
- I. I què va fer?, *estic en punxes*.
- S. Llavors li vaig dir que podríem jugar com a la televisió, la vaig agafar pel coll amb les meves mans i la vaig estrènyer amb totes les meves forces mirant-la a la cara i *es va fer la llum*. Vaig sentir el mateix que explicava aquest personatge de la tele.
- I. Em deixa sense paraules.
- S. *Serà la primera vegada!, inspector refranyer. Home refranyer, home punyeter.*

Després de molts dies, de moltes hores de lectura teòrica, havia aconseguit fer riure els seus nets amb la transcripció de l'interrogatori. Segurament, tots podríem recordar situacions o converses absurdes, on el concret ens allunya del context, de la coherència, del tema del qual es parla. També moltes discussions es deuen a la comunicació entre dos pensaments concrets, incapaços de veure el que vol dir l'altra part, ni d'entendre la situació de manera global.

Com que les meves aportacions s'han aplicat al camp de la recerca, he anat fent diverses anotacions sobre el treball dels detectius,

com la que segueix. «Abans era més fàcil fer de detectiu. Si qui investiga fa servir el pensament formal, logicodeductiu, i qui és sospitós utilitza el pensament concret, és fàcil de descobrir o desxifrar. Si algú vol ocultar alguna cosa concreta pot entrar en contradicció amb el context global de la situació i cridarà l'atenció. Per exemple, en el relat d'Edgar Allan Poe Tu ets l'home, de 1840, una persona que estava a molta distància diu que va trobar un objecte casualment, o diu que creu que calia drenar un llac i es troba una altra prova clarament incriminatòria. Però també seria més difícil convèncer el públic i un jurat amb un pensament concret. Per exemple, convèncer que una ferida de bala amb orifici d'entrada i sortida al coll d'un cavall que va arribar al galop abans de morir (seguint amb el mateix relat de Poe) és incompatible, incoherent, il·lògic, amb trobar la bala al costat del cavall, que casualment coincideix amb l'arma del sospitós. Però el raonament concret entén que tot quadra, que la bala va matar el cavall, que la bala és de l'arma del sospitós, a més de les altres proves, encara que tampoc siguin coherents. No entén que les proves han estat manipulades, que no es podia saber per casualitat que hi havia un objecte al bosc, que hi havia alguna cosa al llac sense haver-la posat abans, igual que algú havia posat la bala al costat del cavall quan aquest va morir.»

De fet, en molts dels relats del segle XIX, en els primers relats de recerca policíaca de delictes, l'escriptor ajuda els lectors amb la veu del narrador, amb aclariments de les deduccions lògiques que s'han fet. Això ens indicaria que els escriptors entenien que el pensament predominant en aquesta època era el del pensament concret, dels detalls i de les descripcions concretes dels fets.

En les novel·les actuals, seguint el model d'Arthur Conan Doyle, molts detectius treballen amb un company o companya.

Aquests binomis solen respondre a models de pensament concret i abstracte. Podríem considerar Watson com a representant del raonament concret, mentre que Sherlock Holmes representa el raonament lògic, deductiu, abstracte i científic. Un altre exemple de la literatura policíaca seria el binomi creat per Maurizio de Giovanni en la sèrie de novel·les sobre el comissari Ricciardi, en què aquest representa clarament el pensament logicoformal i abstracte, mentre que el seu sergent, Maione, representa el pensament concret i directe. I un altre exemple és la sèrie de detectius True Detective, en què el detectiu Martin Hurt representa el concret i simple de manera molt evident, mentre que el detectiu Rustin Coble, Rust, representa l'abstracte, profund, analític fins al cansament.

Havien sentit crítiques a l'avi de diversa índole; una era que sempre mirava sèries de les seves, sèries rares, estranyes, encara que ningú no sabés dir exactament quines eren. Els nets anotaven totes les sèries, llibres o pel·lícules que se citessin en el diari. L'havien anomenat *friqui*, de l'anglès *freaky*, de manera despectiva, per interessar-se per sèries poc conegudes o de ciència-ficció. Però els seus fills recordaven amb afecte tots els jocs que havia inventat l'avi, sobretot els de disfresses.

Tal com feia Sherlock Holmes, la feina d'agent secret implica disfressar-se. Un bon agent de camp ha de saber adoptar una aparença diferent tan de pressa com sigui possible, amb elements senzills, fins i tot amb només una mica de maquillatge. Aquesta habilitat la vaig poder treballar amb els meus fills, jugant a dis-

fressar-nos una mica de qualsevol cosa. Són bonics records jugant plegats.

El fons del calaix 16 reservava una sorpresa, hi havia unes quantes bales amb noms. Els nets es van mirar, com fent-se la mateixa pregunta i responent-se que no era possible.

CAPÍTOL 9

Els meus treballs de camp

«El cas més breu del món: li havíem regalat un anell a la meva filla quan devia tenir dos o tres anys. Mentre menjava es va mirar la mà dreta i va cridar espantada que havia perdut l'anell.

Després es va mirar la mà esquerra i va descobrir alleujada on era l'anell.»

Evidentment, no puc descriure tots els treballs de camp, de recerca o d'intel·ligència que he fet, perquè hem de guardar la confidencialitat amb qui va contractar els meus serveis professionals, però sí que puc explicar algunes operacions i les dividiré en dos grups d'accions: en un grup les que m'han servit en situacions quotidianes, per exemple amb els meus fills, i en un altre grup les operacions que tinc permís per a explicar.

El cas de les claus del reixat de la nostra terrassa. Aquest és un cas relativament recent i va consistir que no trobàvem les claus d'un reixat interior que permet sortir a la terrassa. No hi ha còpia d'aquestes claus, per la qual cosa era fonamental trobar-les.

Les accions derivades del pensament concret van ser: buscar les claus en els llocs habituals en què es guarden, a la cuina sobre el microones, damunt de la taula del menjador, al moble del televisor. Després dels llocs habituals, és el torn dels llocs accidentals, com el sofà, sota els coixins o sota el sofà, o al mateix pany, o a sota del reixat. Però no es trobaven en cap d'aquests llocs. A més, les accions del raonament concret comporten repeticions de les cerques, en els mateixos llocs, una vegada i una altra.

Les accions derivades del pensament formal van ser: la reconstrucció dels fets a partir d'hipòtesis o preguntes, quan ja s'ha descartat l'habitual i el concret. Per exemple, vaig preguntar qui havia estat l'última persona que havia tancat el reixat, quan l'havia tancat, a quina hora, en quina circumstància o en quines condicions. En saber que havia estat l'àvia amb presses, perquè com sempre feia tard, enfadada amb el seu fill per no estar preparat, vaig representar l'acció, tancant amb energia i llançant les claus a la taula amb la seva mà dominant. Llavors vaig reproduir la trajectòria possible i les claus van aparèixer al costat de la paret, en la línia i direcció en què van ser llançades.

El cas de la desaparició del meu llapis de memòria. Quan em disposava a treballar a l'ordinador amb els documents del meu llapis de memòria no el vaig trobar al seu lloc habitual dins de la meua cartera.

Les accions del pensament concret van ser tornar a repetir la cerca a la butxaca habitual de la cartera, al costat i en totes les butxaques. També vaig buscar i vaig repassar tots els ordinadors en els quals havia treballat, a casa i en els diferents llocs de treball. Vaig preguntar a persones que havien accedit als ordinadors després de mi i ningú no l'havia vist.

Les accions del pensament formal van ser que, una vegada descartat que no me l'havia oblidat després de l'última utilització, havia d'haver-lo perdut en algun lloc. És difícil que caigués de la cartera durant la marxa, ja que la cartera no es pot bolcar. Llavors vaig deduir que l'únic lloc on es es podia haver bolcat era el cotxe, ja que la deixo al maleter i en algunes corbes tancades es tomba i podria haver sortit de la butxaca. Vaig dissenyar un experiment senzill, vaig col·locar un altre llapis de memòria amb una cinta de color cridaner a la motxilla i vaig fer el mateix desplaçament amb la motxilla en la mateixa posició. Quan vaig arribar a la destinació, vaig buscar la cinta al maleter. Havia sortit de la butxaca de la cartera i havia arribat fins a sota del seient davanter del cotxe. Al costat del llapis de memòria de l'experiment vaig trobar el que havia perdut.

El cas de la tanca de l'arracada perduda a l'habitació. És habitual que caiguin objectes petits al terra i si la vista no és ràpida per a seguir la trajectòria que fa l'objecte resulta molt difícil trobar-los. No obstant això, també es tracta de no fer una cerca intuïtiva i sense mètode. Una manera sistemàtica de buscar consisteix a dividir en quadrants la superfície a explorar. Una altra manera consisteix a reproduir la hipotètica caiguda per a dirigir la cerca a un determinat lloc. Finalment, es pot reproduir la posició i distància de la caiguda amb un altre objecte fàcilment identificable, per exemple, pel seu color cridaner. Usant un objecte així, vaig trobar la tanca de l'arracada de la meva filla a prop de l'objecte que vaig utilitzar com a «esquer».

*Aquest exercici es relaciona amb els coneixements de la psicologia de les diferències individuals, en concret amb els **estils cognitius**. Els estils cognitius descriuen la forma que caracteritza el fun-*

cionament cognitiu d'una persona i inclou la percepció, la memòria, la manera d'organitzar la informació o de resoldre problemes, entre altres aspectes, i defineix els hàbits de percepció i les característiques d'aprenentatge. I es diferencia dels **estils d'aprenentatge**, que són la manera conscient de respondre i gestionar els estímuls en un context d'aprenentatge i inclou trets cognitius, afectius i fisiològics, que interactuen en una situació d'aprenentatge.

En el cas de la tanca de l'arracada, la cerca per quadrants es fa en sèrie, analíticament, mentre que la intuïtiva és global, holística. Hi ha un estil cognitiu denominat «**analític-holístic**» referit a com s'organitza la informació, si en elements o de manera seqüencial, en conjunts o de manera global. Així, els objectes es poden confondre en el context i hi ha persones que tenen dificultats per a diferenciar la figura del fons. Això també es correspon amb un estil cognitiu denominat «**dependència-independència de camp**», que es refereix al grau en què un individu rep una part del camp perceptiu com a separat del que l'envolta, diferenciant la figura del fons, en lloc de fer-ho com si hi estigués inclòs, la qual cosa dificulta trobar la figura emmascarada en el fons. Altres estils cognitius interessants en el meu treball serien «visual-verbal» o «anivellació-agudització», relacionat amb la capacitat de detectar detalls. Els estils cognitius són importants per als agents secrets, tant en el seu treball de camp com per al seu entrenament.

El cas del text encriptat. Després del registre d'uns despatxos, havien arribat a la nostra agència d'intel·ligència uns fulls escrits a mà amb uns codis que indicaven clarament que era un missatge xifrat. Jo era l'especialista en aquest tipus de treballs, tenia facilitat per a desencriptar missatges codificats. Utilitzava un sistema clàssic però que continuava funcionant. Clàssic perquè ja apareix en el re-

lat d'Edgar Allan Poe L'escarabat d'or (1843) i anys més tard en un relat d'Arthur Conan Doyle, «El cas dels ballarins», inclòs al llibre La tornada de Sherlock Holmes de 1905.

En aquest cas cal aplicar un mètode de treball que funciona millor com més gran és l'extensió del text codificat. En el nostre cas, teniem més de deu línies escrites i diferents textos amb el mateix sistema de codificació. El primer pas consisteix a fer una llista amb la freqüència d'aparició de cada símbol. Si el text està en anglès, la lletra més freqüent sol ser la «e» i en castellà i català, sol ser la «a». Disposava d'informació que indicava que estava escrit en català, per la qual cosa la «a» es va substituir per la lletra més freqüent. La segona sol ser la «e» i es troba en moltes paraules que ajuden a desxifrar com «per», «de», «què», «en». Els articles al principi d'oracions ajuden per tenir consonants com la «b» i la «s» en «els» i «les» i algunes vocals com la «o» per tenir «com», «on» o «són». Així, a poc a poc es van desxifrant les lletres i el context fa la resta.

Una de les bales trobades tenia un missatge xifrat. Era l'única tacada de sang. En això els nets es consideraven uns experts i més després de llegir tota la secció del diari de l'avi dedicada a la criptografia. Coneixien des dels primers sistemes de rotació de lletres, com l'anomenat «xifrat César» perquè ja s'utilitzava a l'Imperi Romà, fins a les rotacions més recents que va dissenyar Allan Turing i el seu equip per a desxifrar els missatges codificats per la màquina Enigma dels nazis. Havien après els algorismes de transposició per a fer missatges secrets gràcies al detectiu Flanagan d'Andreu Martín i Jaume Ribera. Van veure en el diari de l'avi el «codi d'Atbash» basat

en l'alfabet hebreu i aplicacions actuals del sistema medieval del «manuscrit Voynich», en què en comptes de símbols s'utilitzen imatges. Aquesta manera de codificar missatges també la van veure en una sèrie de televisió anomenada *Fringe*. Però el diari de l'avi estava entrant en matèria interessant i volien passar a desxifrar el missatge de la bala. Els va caldre una bona estona i el resultat va proporcionar una sorpresa i una pista cap al calaix 23.

Com superar el detector de mentides? Durant un temps em vaig encarregar de les pràctiques de laboratori de les signatures de psicologia de les diferències individuals i de la personalitat, en què feia una demostració de mesures amb diferent instrumental. Vaig aprofitar la preparació de les pràctiques per a entrenar-me per a superar el polígraf de quatre canals, més conegut com «el detector de mentides». Encara que en el nostre context cultural no es considera una prova de valor judicial, era conegut per la majoria d'estudiants per les sèries i pel·lícules americanes. Com que jo era capaç de superar la prova, feia una demostració que la invalidava com a mesura fiable. Podia mentir sense alterar la meva línia base del registre i podia dir la veritat provocant una alteració dels registres. Alguns trets de personalitat podien facilitar l'habilitat d'enganyar, com la fredor davant de tot tipus d'estímuls o preguntes, que es relaciona amb el tret de personalitat del «psicoticisme» o «duresa».

Havien jugat amb l'avi al joc d'endevinar si es deia la veritat o no. Consistia a dir coses certes i falses, fets de la seva vida vertaders i altres d'inventats, i guanyava qui obtenia un percentatge més alt d'encerts. Sempre guanya-

va l'avi, que jugava amb la comunicació no verbal i amb alguna dada més, a part d'analitzar el contingut del discurs. Havia ensenyat algun truc als nets, com observar la dilatació pupil·lar, encara que els resultats també podien ser falsejats, igual que amb el detector de mentides.

Saber llegir els llavis és com escoltar. Durant temps m'havia entrenat en aquesta habilitat llegint els llavis de les persones que presenten les notícies, perquè acostumen a vocalitzar de manera clara i això facilita l'exercici. Amb la pràctica es pot passar a interlocutors amb una dicció menys clara, fins a aconseguir tanta fluïdesa i destresa que ets capaç de seguir converses d'altres persones. Tot i així, és difícil perquè hi ha persones que vocalitzen poc, altres que porten bigoti o barba, encara que la dificultat més gran prové de l'idioma, perquè tant el castellà com el català tenen molts fonemes que són guturals i no s'observen moviments a la boca i llavis.

CAPÍTOL 10

La creativitat

«Vaig veure l'àngel en el marbre i
vaig tallar fins que el vaig alliberar.»

Michelangelo Buonarroti

*Una de les capacitats que més importància tenia en el nostre treball amb agents secrets era la creativitat. Encara que no hi ha consens en la **definició del constructe creativitat** es considera que és la capacitat de produir respostes originals o noves, úniques, d'inventar, innovar o trobar noves solucions a un problema, o noves formes d'expressió, a partir d'elements presents o improvisats. Nosaltres volíem operacionalitzar el concepte per poder fer tasques d'entrenament. La resposta creativa en els agents és vital, ja que els pot permetre tenir èxit en situacions complicades, reconduir situacions que es torcen, o sobreviure en situacions extremes o de perill. Enteníem la creativitat com la resposta improvisada, original, inesperada, a partir d'elements presents encara que no sempre coneguts per endavant. I treballàvem la creativitat amb elements verbals, en*

converses improvisades, així com en tasques manuals i motrius, en aspectes com el pensament divergent, la productivitat a partir d'un element, o la unicitat del producte i la utilitat del producte creat. Per tant, hi ha elements de la situació, del producte o resultat, del procés i de les característiques psicològiques (d'intel·ligència, de personalitat i cognitives). Segons Csikszentmihalyi es manifesta la creativitat en aspectes gràfics (tot tipus d'arts), en aspectes verbals basats en la paraula (literatura i jocs lingüístics) o en aspectes perceptius que juguen amb les diferents perspectives.

La creativitat és una capacitat que s'expressa gràcies a les característiques del raonament formal, ja que comporta trobar solucions noves, diferents de les conegudes, diferents de les solucions concretes, a partir del pensament abstracte, de supòsits hipotètics, de deduccions noves, o de relacions entre elements diferents. El pensament concret es basa en el conegut, en la situació pròpia de la persona sense tenir en compte elements nous, en variacions de la situació o dels canvis en el context.

Una de les meves aportacions al camp de l'espionatge i els agents secrets va ser la de preparar persones sense necessitat de recursos tecnològics. Les noves tecnologies i la influència del cinema americà havien convertit la professió d'agent secret en un entrenament per al domini d'aparells sofisticats que fan pràcticament tota la feina, però amb el risc d'error en la interpretació. Sembla que l'agent havia de ser, per tant, un expert en tecnologia cara, mentre que jo vaig proposar que l'agent secret havia de ser una persona amb capacitats elevades i coneixements personals per a donar resposta a qualsevol situació en què es pogués trobar amb independència dels elements disponibles.

A mesura que avançava la lectura dels aspectes aplicats del treball de l'avi amb els agents secrets, els nets s'ado-

naven del sentit i significat de molts dels jocs que havia fet amb ells. Els sonaven conceptes com el pensament divergent, la productivitat, la unicitat, encara que no en fossin conscients. L'avi els havia explicat que Jean Piaget havia fet estudis amb els seus fills i ara ells tenien la sensació que havien estat subjectes experimentals en els jocs de l'avi. Van recordar que un dia havien jugat a dir com més paraules i com més de pressa millor, que comencessin per una síl·laba determinada, o que els havia fet crear una història a partir de cinc paraules extretes a l'atzar d'una bossa de paraules, o que els havia fet redactar diferents explicacions per a una situació descrita, o que els havia fet fer el màxim nombre de dibuixos possibles a partir d'una pàgina plena de cercles. A més de buscar per internet, els nets portaven sempre damunt la *Guia d'estudi de psicologia de les diferències individuals* de la UOC de Maria Jayme, on hi havia més **proves per a avaluar la creativitat** que havien fet jugant amb l'avi: gràfiques, perceptives i verbals. *Les proves són diverses segons els models dels quals sorgeixen: de fluïdesa, flexibilitat, pensament divergent, associació, originalitat, productivitat, formulació de preguntes, detalls o resolució alternativa de problemes.*

*A l'agència definim la creativitat com la capacitat de crear resultats nous, originals, únics i útils, aconseguits amb els elements disponibles en un moment i lloc determinat. Aquestes respostes creatives podien ser verbals, motrius, cognitives o de qualsevol altre tipus. Enteníem **la creativitat segons el model d'Eysenck (1983)**, basat en la interacció de causalitat necessària, però no*

suficient, entre una elevada intel·ligència general elevada, un tret de personalitat que va denominar primer «psicoticisme» i després «duresa emocional», i algunes característiques en la manera de processar la informació, com la «sobreinclusió». Aquest model va ser posat a prova fent diferents estudis predictius. Si amb aquests supòsits teòrics aconseguíem detectar els agents amb resultats més bons significaria que el model era vàlid. I els resultats ens van donar la raó. Seleccionem molts dels nostres agents a partir d'aquest model, i les seves respostes adaptatives a situacions imprevistes eren molt adequades gràcies a les seves capacitats creatives.

Van recordar un joc que van fer durant unes vacances, quan el transport amb vaixell es va fer pesat. L'avi els havia donat un dia per a escriure explicacions possibles a situacions que descrivia en un full i havien de llegir-les a la nit. Van recordar on podien ser els fulls amb algunes de les situacions i van decidir buscar-los entre les seves coses.

Van trobar fulls solts. Situació 1. Una noia arribava sempre a la mateixa hora a l'estació del metro. S'asseia a esperar i deixava passar uns quants vagons. Llavors es treia les vambes i es posava unes sabates de taló alt i entrava al metro. Situació 2. Un noi vestit de manera juvenil, amb texans i una samarreta de color clar, es passejava fent voltes amb un maletí negre brillant. Semblava impacient, nerviós... Situació 3. Va aparèixer de cop amb un ram de gira-sols artificials, va saludar amb educació el propietari de la cafeteria i aquest li va indicar que passés a l'interior del seu establiment. Els va venir de gust tor-

nar-hi a jugar i es van posar a escriure múltiples possibilitats per a explicar la situació de la bala tacada de sang al calaix de l'avi.

Vaig dissenyar diferents tasques, amb proves que havien de ser resoltes mitjançant respostes creatives. En algunes de les tasques simplement volia comprovar el funcionament dels seus pensaments, la flexibilitat, l'originalitat o la unicitat de les idees. Però en altres activitats volia saber si podien pensar com un investigador, explorar totes les possibilitats, com si fos un cas real, un agent de camp analitzant hipòtesis de treball. Per exemple, amb el cas d'un home que entra en un vagó de metro i quan el tren es posa en marxa es tren de la butxaca el telèfon mòbil. En treure'l li cau una targeta i els passatgers li ho fan saber de seguida. Recull la targeta amb una expressió de dubte, com si no fos seva, i l'examina durant una estona com si no la reconegués. Després de la descripció del cas, es demanava als agents que exposessin les possibles hipòtesis sobre el que podia significar el que havia succeït.

Així, vaig crear una bateria de proves dividides segons si la resposta havia de ser verbal (de fluïdesa), cognitiva (de raonament) o motriu (de manipulació d'elements). Vaig intentar que totes les activitats estiguessin directament relacionades amb la feina d'agent secret. Vaig intentar que fossin simulacions de situacions en les quals jo m'havia trobat en els meus treballs com a agent d'intel·ligència.

EXEMPLE DE TASCA D'ENTRENAMENT CREATIU BÀSIC. *El subjecte es troba en una sala fent una entrevista. A la sala només hi ha una taula i dues cadires. Sobre la taula hi ha un sobre petit tancat que conté un document secret (mig full) i un tallapapers*

per a obrir el sobre. El document secret ha de ser ocultat en vint segons a partir de la indicació de l'entrevistador que cronometrava el temps. Vaig considerar com a resposta adequada descargolar amb el tallapapers una pota de la taula i introduir el document enrotllat a l'interior de la pota, i després tornar a cargolar la pota. Però deixar visible el sobre i el tallapapers implicava deixar al descobert l'existència d'algun document. Així, caldria pensar la manera de desfer-se del sobre i del tallapapers.

Era increïble. Havien estat rebent entrenament com a agents secrets sense adonar-se'n, mentre jugaven. L'avi els havia fet fer algunes de les proves de les quals parlava en el diari que havien trobat. Eren jocs per a ells, però tenien la seva aplicació a la vida real d'un agent. Els cosins no deixaven de mirar-se com si els seus cervells generessin els mateixos pensaments sincronitzadament. Era evident que cadascun dels cosins funcionava de manera diferent, però tots dos van ser conscients que els exercicis que els havia proposat l'avi havien estat útils en diferents moments de la seva vida. Ells sabien, per exemple, que el document i el sobre havien d'amagar-se en una de les potes de la taula i el tallapapers, a la làmpada.

Ella era més previsor, treballadora planificada, però quan s'havia quedat en blanc en un examen i havia d'emplenar molt espai, havia utilitzat les seves habilitats de fluïdesa verbal per a crear relacions amb els coneixements per tal d'emplenar les llacunes de la seva memòria. O quan havia de fer treballs en grup en els quals no tothom era previsor, havia utilitzat el pensament creatiu

per a resoldre el treball a l'últim moment. També tenia èxit en els regals originals i personalitzats que feia a les seves amistats, en els quals utilitzava tant la creativitat verbal com la manipulativa. Li costava més quan havia de donar respostes creatives ràpides en les situacions d'estrès.

Ell s'havia beneficiat moltes vegades de les respostes creatives, perquè ho deixava tot per a l'últim moment, els treballs, les manualitats, estudiar per als exàmens. Havia utilitzat la capacitat creativa com a substitutiu de l'estudi, de la preparació, de la planificació. Li havia anat sortint bé, fins que es va adonar que la creativitat necessita coneixements previs, una base sobre la qual crear noves solucions. Amb les respostes creatives s'anava salvant a l'últim moment, però sense dades ja no podia crear ni inventar. També li agradava jugar a inventar coses combinant elements, fent manualitats tecnològiques, però no tenia paciència amb els jocs de construcció. Tenia bona disposició però poca constància, és a dir, que si no era una necessitat o una emergència, o si no obtenia un premi immediat, no es posava a treballar. Es podria dir que se li aguditzava l'enginy creatiu en les situacions de necessitat, és a dir, d'estrès o límit de temps. Van descargolar les potes de la taula que tenia el calaix 23 i en el seu interior van trobar diverses peces metàl·liques.

Un altre exemple d'entrenament creatiu. En la mateixa situació anterior, en un despatx amb una taula i dues cadires com a únic mobiliari, amb un bolígraf i un foli sobre la taula, es dispo-

sa d'un minut per a deixar un missatge codificat per a algú (que es pot definir en alguna característica en l'exercici). També pot tenir variacions, per exemple demanant que el missatge codificat utilitzï com a claus un llibre determinat.

No obstant això, cap dels dos nets havia destacat en una de les respostes creatives habituals amb més consens general. No eren bons amb les manualitats, no eren bons ni dibuixant, ni copiant dibuixos, ni amb les arts plàstiques com l'escultura, ni en els tallers de manualitats que havien fet a l'escola. A més, no els atreïa aquesta activitat i no havien tingut paciència per a intentar practicar i millorar els seus resultats artístics. L'avi sí que tenia dibuixos i manualitats al seu despatx. Suposaven que tot ho havia fet ell, quan era jove, o treballant d'agent secret. Eren alguns dels objectes que poblaven les seves prestatgeries.

Si es considera que només un percentatge de persones aconseguix desenvolupar les capacitats del pensament formal, i que a més les respostes creatives necessiten un nivell determinat de la capacitat d'intel·ligència, que requereixen uns trets de personalitat determinats i unes característiques en la manera de processar la informació, s'entendria que el percentatge de persones considerades creatives sigui reduït en la població. No obstant això, els beneficis que reporta la socialització dels resultats de la seva creativitat són molt elevats per a la comunitat. La persona que va crear eines amb sílex o ossos a la prehistòria va fer la vida més senzilla al seu grup o clan, qui va pensar a fer vestimentes amb pells animals també, i així podríem

arribar fins als vehicles de motor o als robots que ajuden persones amb limitacions funcionals.

El diari de l'avi començava a tenir anotacions al marge i documents entre pàgines, des de fulls amb referències de llibres o carpetes, fins a referències a vídeos i documentals. En relació amb el tema de la creativitat, apareixia una referència a l'operació Mincemeat.

Un dels mètodes de treball creatiu que fem servir en els nostres grups d'intel·ligència va ser l'utilitzat pels serveis secrets anglesos durant la Segona Guerra Mundial. En habitacions separades, incommunicats de la resta d'agents, es formaven grups reduïts de persones, per a ser més àgils en la seva feina, amb l'objectiu de dissenyar accions de contrainformació. Es tractava de fer creïble informació falsa aparentant tots els aspectes de credibilitat i coherència. En cada equip es col·locava una persona encarregada de qüestionar tots els possibles punts febles, incoherents, fal·libles, que poguessin descobrir la «farsa». S'analitzaven i construïen tots els detalls de la informació, de manera creativa, per donar-hi una aparença de veracitat. El model que vam seguir va ser el de l'operació Mincemeat, on es va fer que la marina alemanya donés veracitat a uns plans d'atac falsos trobats accidentalment.

Els nets van deixar de llegir automàticament per agafar els seus dispositius mòbils i connectar-se a internet i veure el documental. Els havia intrigat aquest tipus de treball. Es podria dir que era treball de camp, però intel·lectual, de disseny d'operacions d'intel·ligència. En-

ganyar era part del treball i aquest era un art de la guerra des de l'antiguitat. També van descobrir per internet que les peces metàl·liques corresponien a un revòlver.

A l'enllaç es pot veure un documental que explica tots els passos del disseny de l'operació. Com que es tractava d'informació classificada, alguns punts han estat reconstruïts a partir de la documentació de l'arxiu i d'entrevistar els participants vius. En resum, va consistir a fer aparèixer el cadàver d'un militar d'alt rang, coherent amb els documents que portava en una maleta emmanillada al canell. Duia els suposats plans d'atac en una zona diferent de l'esperada. Es va simular que havia estat abatut a la costa atlàntica, al sud de la península Ibèrica, i el seu cos estava en descomposició a causa del suposat temps passat en el mar. Es va crear una identitat inventada, amb documents reals, una vida privada (amb foto de la parella, entrades de cinema) i un historial militar, per si els espies nazis investigaven sobre la seva identitat. S'havien tingut en compte tots els detalls, o gairebé tots. Vaig utilitzar el documental per a fer un exercici amb els agents en formació. Es tractava de descobrir els punts febles i la manera de superar-los, i també de trobar altres possibles errors no esmentats al documental.

Després de veure el documental ja no sabien si pensar que la bala, la sang i el revòlver formaven part d'un muntatge o no.

CAPÍTOL 11

La terapeuta

«Si la teva única eina és un martell
tendeixes a tractar cada problema com si fos un clau.»

Abraham Maslow

Al llarg de la meua vida, personal i professional, he tingut poques amistats de confiança. A causa del nostre treball d'agents, moltes d'aquestes persones desapareixien de la meua vida per la distància de les seves destinacions o per les missions que havien de dur a terme. El contacte se solia tallar de cop, de vegades sense temps per als comiats, la qual cosa ens obligava a elaborar les pèrdues i els duels de manera brusca i contínua. Això es va convertir en una cosa dura i difícil de gestionar, encara que fos habitual en la nostra professió. Mai no t'acabes d'acostumar a perdre de cop, i moltes vegades per sempre, les persones amb les quals acabes tenint certa confiança i amistat. Persones amb les quals havia arribat a tenir una gran confiança ara estaven a molts quilòmetres de distància. La nostra feina fa que no ens convertim en persones que expliquin la seva vida amb facilitat a la gent, per la reserva i desconfiança lògica en un agent, pel secretisme

*i per les nostres característiques de personalitat. A mi em costa obrir-me i confiar en la gent d'entrada. Estic parlant d'emocions, del que s'ha anomenat **intel·ligència emocional**. La intel·ligència emocional és la capacitat de controlar les emocions pròpies i les dels altres, d'identificar-les i diferenciar-les, i d'utilitzar aquesta informació per a guiar els pensaments i accions, per a comprendre el propi comportament emocional i el de les altres persones.*

Els nets entenien ara les reserves i els silencis de l'avi en les reunions familiars. No era una persona extravertida i la seva sociabilitat era relativa. Seleccionava les persones amb les quals parlava, normalment segons el seu interès. Moltes vegades es pensaven que l'avi estava enfadat i que era molt seriós, però ara comprenien la seva actitud en públic. Li costava expressar les seves emocions, encara que amb ells es mostrava més obert. Potser l'últim calaix explicaria més del que explicava l'avi.

No tot depèn d'un tret de personalitat, de la introversió. També és difícil tenir relacions de confiança fora de l'entorn de la nostra feina, perquè no podem explicar ni en què consisteix el nostre treball, ni les accions en les quals estem ficats, ni les coses que ens preocupen de la feina. Altres vegades els nostres horaris són complicats per a les amistats i la família. També els desplaçaments que hem de fer dificulten les relacions. És veritat que costa mantenir el secret i, de vegades, necessitem explicar les coses que fem encara que sigui de manera indirecta, metafòrica o emmascarada. La intel·ligència emocional és una part important del treball d'agent secret per a saber gestionar les situacions interpersonals i per a mantenir la

*nostra salut psicològica, encara que no m'agradi el nom del constructe. Jo no en diria intel·ligència, sinó competències, recursos o habilitats emocionals, gestió d'emocions. Les emocions, no obstant això, apareixen en la **teoria triàrquica de la intel·ligència de Sternberg** i en el **model d'intel·ligència múltiple de Gardner**, com un element d'adaptació, de regulació o de gestió dels recursos o capacitats en l'entorn.*

Els seus nets, després de llegir una bona part del diari de l'avi, havien arribat a tenir un elevat nivell d'empatia amb ell, amb els seus pensaments i amb els seus sentiments. Entenien que escriure un diari havia estat una manera de mantenir l'equilibri. No podia parlar de la seva feina a casa. I, per raons de confidencialitat o d'ètica, tampoc podia parlar-ne amb els seus companys. Com que la salut psicològica és molt important per a un agent, un diari li permetia exposar les seves idees, expressar els seus sentiments i avaluar la seva vida. No era el mateix que parlar amb una persona, però tenia un efecte beneficiós per a ell. Tanmateix, sembla que amb el temps escriure el diari es va convertir en una eina insuficient. Ja no n'hi havia prou expressant i explicant per escrit, sinó que necessitava alguna interacció humana que li fes preguntes reals (no retòriques), que li qüestionés les idees o que l'ajudés a elaborar les seves emocions. Potser tenia a veure amb el misteri de les bales, la sang i el revòlver.

He decidit treballar amb una terapeuta, parlar de les meves preocupacions i sentiments. No he buscat una persona expressament,

sinó que ha aparegut per casualitat davant meu. Si l'hagués buscat, crec que no hauria trobat una persona amb la qual sentir-me còmode, però, quan vaig coincidir amb ella, em vaig poder explicar i expressar amb naturalitat, encara que hagi de mantenir en secret que sóc un agent i no parli de la meva feina. La nostra activitat de «tapadora» permet evitar aquesta qüestió. Moltes de les nostres converses s'acaben convertint en discussions científiques, teòriques, filosòfiques o tracten de notícies d'actualitat, ja que no s'imposa una estructura en les sessions i tant podem tractar aspectes emocionals com teòrics. Tant podem explicar sentiments personals o analitzar la meua vida, com comentar llibres o aspectes de la vida en general. Un dels temes que ha acabat sent recurrent ha estat la ciència-ficció i les distopies de base científica i futuristes, encara que també hem parlat molt de psicologia en general. Sigui del que sigui que parlem, m'agrada xerrar amb ella.

Ara els nets tenien un altre misteri sense resoldre. No sabien qui podia ser aquesta persona, no sabien quan o on veia l'avi la seva terapeuta. No tenien dades de cap tipus per a esbrinar qui era. Fins i tot van dubtar que fos real. Potser era una invenció de l'avi. No obstant això, en alguna pel·lícula havien vist que els agents especials havien de mostrar que rebien assessorament o atenció psicològica per a demostrar que estaven en condicions de continuar treballant en situacions d'estrès amb garanties, perquè si no, se'ls allunyava de l'acció.

Conèixer la terapeuta em va ajudar molt, tant en els aspectes personals com en els professionals. Tenia la sensació que era una

persona a la qual podia confiar la meua vida, almenys una part de la meua vida, no la part secreta. De fet, li vaig explicar coses que no havia explicat a ningú. I fins i tot li vaig deixar llegir alguna pàgina del meu diari, alguna de les que es poden llegir sense que pugui sospitar a què em dedico. De fet, ella creu que sóc un escriptor en potència i jo ho alimento amb la finalitat d'ocultar la meua veritable dedicació. Vaig repassar la meua vida, vaig revisar les meues decisions personals, moments personals del passat, vaig analitzar amb ella els meus errors i decisions amb la distància, vaig superar les meues frustracions i vaig comprendre molts dels llocs on m'han portat els camins de la vida. Com que la vida més privada s'associa amb llibres, amb músiques, amb pel·lícules, amb moments socials o econòmics, aquests temes també es tractaven perquè, de fet, tot es relaciona i més quan tens una certa edat, quan has viscut molts anys, quan estàs ple d'experiències pel camí recorregut.

S'havien adonat que l'avi havia mantingut l'anonimat de totes les persones de les quals parlava en el seu diari secret. Fins i tot si el diari queia en mans desconegudes, no hi havia manera d'associar-lo a l'avi, perquè no n'hi havia cap referència, ni una situació geogràfica, cap dada de localització, cap nom propi. No apareixia el nom dels fills dels nets, ni apareixia el nom dels companys, ni del lloc de treball, ni de les persones per a les quals treballava. I, evidentment, no trobarien el nom de la terapeuta, ni la manera de localitzar-la. L'avi no cometia errors, era la precisió en persona. De fet, havien sentit l'avia anomenar-lo «el senyor perfecte», encara que ho deia amb cert menyspreu.

M'agraden aquestes sessions improvisades que tenim, sense temes concrets, amb una continuïtat que anem decidint sobre la marxa. De vegades sembla que intercanviem els papers de terapeuta, perquè ella també m'explica les seves preocupacions o els seus problemes. Hem parlat de temes personals com si servissin d'exemples per a confirmar algunes de les teories que exposem. Hem fet servir els nostres problemes per a repassar conceptes teòrics, i moltes vegades no es podria dir si feïem classes o teràpia psicològica. No obstant això, els resultats eren positius. Sempre m'ajudava, em sentia bé, tenia ganes de tornar a parlar-hi, de fer una nova sessió, sense saber a quins temes ens conduiria la conversa o els pensaments vitals. Es podria dir que era una teràpia psicològica creativa i m'hi sentia a gust. A més, sempre em feia pensar durant dies, com si fossin deures.

Mai no s'havien imaginat l'avi dubtant o preocupat. Semblava una persona segura, que sabia què fer a cada moment, que sabia trobar els recursos necessaris i que tenia coneguts i contactes en tots els àmbits. Tampoc els contactes i l'accés a dades restringides no havien cridat l'atenció de ningú, la qual cosa semblava increïble als ulls dels seus nets.

Aquest treball m'ha portat a moltes reflexions i conclusions. Una és si val la pena tot el que hem fet, si val la pena el que fan els nostres agents, que posen les seves vides en perill. Mentre hi ha persones que dediquen molt d'esforç i riscos, la majoria de la població viu en el seu món, concret i egocentrista, preocupada només per les seces coses, sense consciència de les injustícies mundials o de la complexitat del món. Quan intentes parlar d'aspectes generals, pro-

funds, abstractes, de reflexió, moltes persones desconnecten i et diuen que prou en tenen amb els seus problemes per posar-se a pensar en els altres. Sempre he relacionat aquesta resposta amb la dimensió que mesura el tret de personalitat «obertura intel·lectual» del model dels cinc grans de McCrae i Costa, que no deixa de ser la curiositat que tenen tots els humans en la infància i es caracteritza per la tendència a buscar noves experiències o coneixements, curiositat per diferents activitats, teories i pensaments.

L'àvia era molt diferent de l'avi. Ella es dedicava al concret, als problemes i preocupacions immediates, mentre que ell analitzava el món i deia que tot el que passa fora té relació amb el que ens passa a nosaltres. També deia que saber de tot et protegeix contra l'engany i la mentida. Aquestes revelacions donaven un context diferent a totes les pistes que havien anat trobant.

Les reflexions amb la terapeuta també m'han servit per a ordenar moltes de les meves idees i experiències. M'he posat a escriure o a llegir després de parlar amb ella. Moltes conclusions eren compartides encara que partíssim de vides diferents, d'experiències de treball diferents, potser perquè compartíem una visió del món i de les persones. A més, tota l'anàlisi crítica del món es feia amb una veu dolça, encara que enèrgica, i solia anar acompanyada del seu somriure, la qual cosa ho feia tot més agradable (el tret d'«agradabilitat» del model dels cinc grans de McCrae i Costa), que es caracteritza per la confiança, la sinceritat, l'altruisme, la generositat, la modèstia i la humilitat, per una actitud conciliadora, dòcil i de sensibilitat cap als altres.

*La intel·ligència emocional, segons el **model factorial Bar-On**, es basa en l'autoregulació emocional com a sistema de control de les experiències emocionals, és a dir, no es limita al reconeixement de les emocions pròpies, sinó també al seu maneig adaptatiu. Considera cinc **components factorials emocionals**. Té cinc components: intrapersonal (consciència), interpersonal (empatia), adaptabilitat (solució de problemes), maneig de l'estrès (tolerància i control) i estat d'ànim (optimisme i felicitat). Mirant les etiquetes verbals sembla evident que anomenar-ho intel·ligència no seria el més apropiat. Potser està més a prop de les característiques de la personalitat.*

CAPÍTOL 12

Els patrons

«Només és útil el coneixement
que ens fa millors.»

Sòcrates

Un dels temes més interessants en els quals vaig treballar era el dels patrons. Com a agent d'intel·ligència havia treballat molt establint patrons de comportament, tant per a la classificació de persones com per a la predicció del comportament de les persones. Havia fet recerques per tal d'intentar establir un patró de característiques de personalitat per a predir idees o conductes suïcides, ja que observem que els agents sotmesos a molt estrès solen tenir problemes psicològics i alguns s'havien suïcidat. També es va interessar pels meus patrons de predicció la policia, perquè la taxa de suïcidis dins del cos començava a preocupar-los. Els patrons de comportament s'estudiaven a partir de protocols d'avaluació i de predicció. Són una espècie de metaestudis en els quals s'estableix una sèrie d'indicadors a partir dels quals es fa un pronòstic sobre el possible comportament futur d'una persona. Nosaltres ho apliquem en la

predicció de conductes psicopàtiques, de conductes violentes en general o de vulnerabilitat a l'estrès. També n'hi ha per a la predicció de la violència sexual i de la violència contra la parella.

Algunes de les misterioses carpetes de l'avi tenien sentit després de llegir això. Moltes carpetes corresponien a casos que havien aparegut a les notícies, recents o de fa anys. Cada descobriment implicava treball de documentació per als nets, que passaven moltes hores junts buscant informació a internet. L'avi havia aplicat els protocols a casos dels quals parlaven els diaris, violadors i altres tipus de delinqüents. De fet, moltes de les carpetes tenien anotacions per al seu ús a les classes que donava.

SÈRIES: The Jinx: aplicar el PCL (psychopathy checklist) de Hare per a avaluar el personatge que és entrevistat. Making a murderer: aplicar el protocol SCR-20 per a la predicció de l'agressivitat sexual al personatge sobre el qual parla la sèrie.

A l'agència d'intel·ligència vèiem la clàssica classificació de Robert Ressler sobre els assassins en sèrie des d'un altre punt de vista. Els assassins desorganitzats, guiats per l'impuls del moment, sense previsió, sense gaire simbolisme, serien els assassins amb un pensament més concret. Acostumen a conèixer la víctima i el lloc, a poca distància d'on viuen. D'altra banda, els assassins organitzats solen manifestar característiques del pensament formal, com el significat simbòlic dels seus assassinats o la manera en què escullen i es relacionen les víctimes. De fet, la classificació de l'FBI els considera, els organitzats, persones amb un QI superior a la norma,

amb una aparença normal i amb habilitats per a relacionar-se amb les persones amb aparent normalitat. No obstant això, quan s'estudien les coincidències entre els patrons i els assassins, s'encerta al voltant de tres quarts parts dels casos estudiats, la qual cosa ha de considerar-se un percentatge que cal millorar.

Van recordar que algú de la família havia fet el treball de recerca del batxillerat sobre aquest tema. L'avi havia aconseguit despertar l'interès per la ciència en els seus fills influïnt en l'elecció dels temes dels seus treballs de l'institut. O potser intentava cridar l'atenció sobre els seus coneixements, sobre les seves activitats secretes. Haurien de tornar a preguntar en alguna reunió familiar o haurien de buscar als arxivadors del garatge els treballs dels seus pares.

Amb la terapeuta vaig acabar de donar forma a algunes de les meves idees sobre els patrons de comportament basats en el pensament concret i en el pensament abstracte. De fet, inicialment, jo només veia el pensament concret com una font de conflicte i de problemes, amb una connotació negativa, mentre que el pensament abstracte tenia per a mi solament una connotació positiva. Després de moltes hores de conversa i d'anàlisi de la conducta humana, vaig veure que tant el pensament concret com l'abstracte tenen els seus contextos positius i negatius, és a dir, que poden ser adaptatius o no segons el context. I que el problema és la seva interacció, ja que quan es barregen, quan han de conviure, quan els límits i els seus usos no estan delimitats es genera el conflicte. Si el teu encarregat està ancorat en el pensament concret, no entendrà moltes propostes i no li agradaran els canvis ni les innovacions, fins i tot potser no

les entendre. O quan s'utilitzen en contra de les persones. Una parella en què un funciona amb pensament concret i l'altre amb abstracte poden tenir problemes a l'hora d'entendre's en qüestions com la flexibilitat cognitiva, la manera de resoldre els problemes o de gestionar l'estrès. És a dir, com sempre, és l'ús que donem a les coses el que provoca el conflicte. El desenvolupament de la intel·ligència humana ha fet l'espècie millor en alguns aspectes, però la convivència i la igualtat n'ha sortit perjudicada. Igual que molts dels invents, que han tingut usos destructius per a altres persones.

Les pel·lícules i sèries que li agraden a l'avi i els llibres que llegeix no són gaire optimistes. Després de veure el que veu i de llegir el que llegeix seria impossible arribar a unes conclusions optimistes sobre les persones. Els nets havien sentit parlar moltes vegades des d'una perspectiva negativa i pessimista sobre el futur que espera a l'espècie humana. Qualsevol podria confirmar la seva visió sentint les notícies de la televisió en qualsevol moment del dia. I això que només parlen del que els interessa. Tot i així, cada dia s'informa de morts en guerres, bombardejos, atemptats i altres conflictes arreu del planeta. Però també hi ha morts gratuïtes que no apareixen en les notícies, degudes a la gana per una pobresa evitable, a desplaçaments forçats, a l'explotació de les dones, a malalties curables, a conflictes com l'enverinament de l'aigua, que expulsa les persones dels seus territoris, o com la destrucció de la naturalesa en la qual han viscut des de temps immemorials. Però hi ha una nota al marge del seu diari que sembla optimista. Cita el primer capítol d'un llibre, *Homo Deus*

(2016), en què les dades objectives relativitzen les sensacions pessimistes: actualment moren més persones per l'excés de pes que de gana, moren més persones per suïcidis que en guerres, atemptats terroristes i altres morts violentes, i moren més persones a causa del sucre i la diabetis que per infeccions i virus.

Uns dels patrons que van sorgir de les nostres converses van ser els patrons de relacions familiars que serveixen per a predir el comportament de les persones. Algunes de les limitacions o deficiències dels nostres agents podrien no estar en les seves capacitats personals d'intel·ligència o de personalitat, sinó en les seves famílies i relacions familiars d'origen. Això obre un nou camp d'estudi en la meua disciplina, ja que es podrien considerar les famílies d'estil més tradicional com a famílies de pensament concret i es podrien considerar les famílies amb un estil més igualitari, democràtic i flexible, com a famílies de pensament abstracte. A més, haurien de treballar-se tots els aspectes emocionals que es creen en el si de les famílies i que s'arrosseguen tota la vida (si no es treballen). Em venen al pensament les paraules de la meua filla quan em deia: «Les persones no canvien mai». O les paraules de Morfen a la pel·lícula Matrix quan diu: «Hi ha certes coses, capitana Niobe, que no canvien mai. N'hi ha d'altres que sí que canvien».

Si considerem llavors que les persones no canvien amb el temps, si acceptem els resultats que indiquen que els trets de personalitat són estables al llarg del temps, la conclusió és que tenim dos camins per a treballar amb els agents secrets i els espies. O bé fem una selecció dels agents a partir d'un perfil molt concret i determinat que els capacita per a la feina, o bé creem aquest perfil en cada persona tot

fent allò que moltes pel·lícules han anomenat anul·lar o esborrar la personalitat, encara que en psicologia se'n diria modular. Per exemple, a la sèrie de llibres de Robert Lundlum sobre Jason Bourne, s'esborra l'antiga identitat (i personalitat) de l'agent per a crear una nova persona (i personalitat). Evidentment, jo m'he dedicat a la selecció dels perfils més ajustats, no a anul·lar la personalitat de ningú.

De sobte, els nets es van mirar amb les seves respectives anotacions i tot havia pres una forma que encaixava amb el contingut del missatge xifrat.

CAPÍTOL 13

The end

«Tot principi té un final.»

Matrix

Per a acabar, vull dir que al llarg dels anys he treballat en casos que han estat secrets. Alguns continuen sent-ho avui dia. M'ha agradat la feina que he fet, encara que ha estat difícil no poder comentar-la amb ningú, no poder rebre el reconeixement pels meus encerts perquè el secret impedia parlar de les accions. He col·laborat amb diferents unitats o agències i he conegut moltes persones interessants i moltes activitats secretes que la majoria de persones no coneixeran mai. Algunes no se les creurien encara que les expliqués. Però vull deixar molt clar que mai no he participat en activitats il·legals, mai no he fet dany físic a cap persona. I mai no he posat la meua vida ni la de la meua família en perill, almenys això crec.

Van dubtar que això últim que havien llegit fos del tot cert. Havien desxifrat un missatge que parlava d'una mort, com una nota de suïcidi. Després de moltes setmanes de

lectura i de documentació havien aconseguit acabar de llegir el diari secret de l'avi. Ells sabien que l'avi sabia que l'estaven llegint. De vegades rebien ajudes, com trobar carpetes sobre la seva taula de treball, casualment relacionades amb el que anaven llegint. Però l'avi evitava trobar-se cara a cara amb ells. De vegades, els vigilava a certa distància, els observava treballar, preguntava als seus fills pels seus nets, els preguntava sobre el que estaven fent o buscava la manera de supervisar les seves activitats.

Però va arribar el dia en què es van trobar cara a cara. Els nets es van quedar en silenci i l'avi va somriure. Estaven en una festa familiar. Era el final de l'estiu i aviat tots tornarien a les activitats acadèmiques, amb deures, exàmens i horaris marcats per les classes. Es van somriure en creuar les mirades i els nets van fer un gest amb la mà que indicava que tenien la boca tancada, com si tinguessin una cremallera amb què tancar-la. No obstant això, es morien de ganes de trobar-se a soles amb l'avi per a poder obrir la cremallera de la boca, amb total llibertat, i comentar milers de detalls sobre el que havien llegit. Volien fer-li milions de preguntes sobre el que creien que havien descobert: l'avi implicat en una mort. Creien que havia simulat el suïcidi d'una persona que hauria estat assassinada.

Però l'avia va ser més ràpida i va enxampar els dos cosins, els seus nets més llestos, i els va interrogar com solia fer, després d'una abraçada molt forta i efusiva i dels tradicionals petons sonors de les àvies. Podria sortir amb

qualsevol tema, era imprevisible. Aquell dia li va donar pels estudis:

—Vosaltres dos, què voleu ser de grans?

—Volem ser espies! —van respondre alhora.

—Tantes hores amb l'avi, amb els seus jocs i les seves sèries i ja us ha xuclat el cervell. Us ha menjat el coco o què?

—No! És veritat, volem ser agents secrets.

—Au, va! Us haurà dit que em feu la punyeta, perquè em fa por que us feu policies i coses així, oi? —preguntava l'àvia preocupada, però intentant dissimular-ho.

—Que no!, que és de debò! —van continuar insistint.

—Ara seriosament. Sabeu que els llibres i les pel·lícules de l'avi són de ficció, de mentida? —l'àvia volia ser profunda i utilitzar el raonament lògic quan no era l'habitual en ella. Això demostrava que realment s'estava preocupant, i els nets se'n van adonar i van veure que l'avi els mirava.

—Bé, hem pensat a estudiar criminologia —anaven responent una vegada cadascun—, o psicologia com l'avi, o medicina, o educació física a l'Inef, o alguna cosa de biologia, encara no ho tenim clar del tot.

—Home! Heu d'estudiar molt perquè deuen demanar notes molt altes. Agafeu les que tinguin menys anys de carrera. I si feu psicologia l'avi us podrà ajudar amb els dubtes que tingueu.

L'àvia ja semblava més tranquil·la amb aquestes respostes.

—És veritat, àvia!

Quan l'àvia escoltava el que volia sentir ja donava per finalitzada la conversa. L'avi es va anar apropant en intuir que la conversa amb l'àvia podria ser incòmoda per als seus nets, que potser havien dit alguna cosa inadequada sobre el seu diari. Confiava en el mateix que havia confiat tota la seva vida, que no podrien veure la veritat, encara que l'haguessin tingut davant dels nassos, però potser havien despertat alguna sospita. Quan l'àvia va veure arribar l'avi, va deixar de dirigir-se directament als seus nets:

—Ja has inflat el cap als teus nets amb els teus llibres?

—Per què ho dius? —una altra pregunta contra una pregunta.

—Van dient que volen ser espies i no sé què, si ho diuen als seus pares, tindran un disgust per culpa teva!, això no es diu ni de broma! I ja els ho pots anar traient del cap, això de ser policia, soldat, espia o qualsevol cosa d'aquestes.

I després de desfogar-se etzibant totes aquestes ordres a l'avi, l'àvia se'n va anar. L'avi i els nets es van tornar a mirar, van tornar a somriure i van observar què feia l'àvia, amb qui es posava a parlar i de què parlava. No es va dirigir als seus pares sinó que es va posar a parlar amb alguna de les seves cunyades del color del pintaungles, del pentinat, del vestit o d'alguna foto per a les xarxes socials; segurament ja es devia haver oblidat del tema de l'espionatge.

Escriure el diari ha desvelat moltes coses de les meves activitats i de la meua vida, als meus nets en primer lloc i no sé si a algú més en el futur. Espero que aquest descobriment no sigui perjudicial per a vosaltres. Per a mi ha estat terapèutic, és el resultat d'una

vida d'experiències professionals, d'operacions d'intel·ligència, de treballs fets en secret, en un món que es pot considerar que ja no existeix, perquè abans no hi havia tanta tecnologia ni màquines com ara i depeníem molt de les nostres capacitats. Espero que qui llegeixi aquest diari l'entengui com quelcom entre acadèmic (per tots els estudis i dades que vaig fer) i personal. I crec que heu descobert el més fosc del meu treball, una cosa de la que no em sento orgullós, però que vaig haver de fer.

Us demano, a vosaltres que heu estat els primers a trobar-lo, que el mantingueu en secret mentre visqui i que el custodieu amb cura a partir de la meua mort. Encara que he dit que no crec que hi hagi perill, tenint en compte el tipus d'activitats que he fet, seria més segur que no es coneguessin i que vosaltres no les donéssiu a conèixer.

Uns dies després de les celebracions familiars, va sonar el telèfon. Com sempre, el va agafar l'àvia, que semblava interessada a controlar les trucades com si fos la centraleta d'un servei d'intel·ligència:

—Digui?

—Volia parlar amb el senyor Flynn —va dir la veu del telèfon.

—S'equivoca, no és aquí, aquí no hi viu cap... com m'ha dit? —va preguntar l'àvia.

—Senyor Flynn.

—Doncs no, es deu equivocar de número —va dir l'àvia, i va penjar el telèfon.

Però aquesta trucada es va repetir moltes vegades més...

ÍNDIX QUE T'AJUDA A LOCALITZAR CONCEPTES CLAU

Anàlisi factorial	30
Coefficient de correlació	30
Constructes hipotètics	29
Creativitat segons el model d'Eysenck	101
Creativitat, definició del constructe	99
Efecte Flynn	27, 38
Estadi de les operacions concretes segons Piaget	58
Estadi de les operacions formals segons Piaget	51, 52, 53, 59
Estil cognitiu	93
Estil cognitiu «analític-holístic»	94
Estil cognitiu «dependència-independència de camp»	94
Estil d'aprenentatge	94
Factor específic s de Spearman	47
Factor general g de Spearman	40, 47
Intel·ligència A o natural de Hebb	48
Intel·ligència emocional	110
Intel·ligència fluïda de Cattell	47
Intel·ligència natural	35
Intel·ligència reeixida	50
Model	30
Model 16PF de Cattell de la personalitat	66
Model de cerca de sensacions de Zuckermann	67
Model d'intel·ligència múltiple de Gardner	66, 111
Model d'intel·ligència triàrica de Robert Sternberg	50
Model dels cinc grans de McCrae i Costa	67, 115
Model de personalitat de Gray	67
Model de personalitat EPP d'Eysenck	67

Model factorial Bar-On sobre la intel·ligència emocional	116
Model factorial Bar-On, components factorials emocionals	116
Model PEN de personalitat d'Eysenck	40, 67
Model PMA de la intel·ligència de Thurstone, d'aptituds mentals primàries	66
Pensament concret	53, 61
Proves per a avaluar la creativitat	101
Tret de personalitat «agradabilitat»	115
Tret de personalitat «extraversió»	76
Tret de personalitat «neuroticisme»	76
Tret de personalitat «obertura intel·lectual»	115
Tret de personalitat «psicoticisme» o «duresa»	77
Raonament concret	57
Raonament logicoformal o abstracte	57
Sistemes BAS	36
Sistemes BIS	36
Sistemes CHS	36
Teoria	30
Teoria de la sensibilitat al reforçament de Gray	36
Teoria dels estadis evolutius de Piaget	29, 41, 49
Teoria de Maslow	54
Teoria hipocràtica dels humors	64
Teoria triàrquica de la intel·ligència de Sternberg	111
Teories de la personalitat descriptives (o lexicodescriptives)	66
Teories de la personalitat explicatives (o biologicocausals)	66
Test d'intel·ligència de Wechsler	44
Test de matrius progressives de Raven	45
Variabilitat	40
Variabilitat intergrup al	40
Variabilitat interindividual	40
Variabilitat intraindividual	40
Variació potencial	48

ÍNDIX QUE T'AJUDA A APRENDRE

El següent índex és un resum sintètic dels continguts teòrics que apareixen il·lustrats i explicats al llarg de la *no-velette*. Si anem a qualsevol de les pàgines indicades, hi trobarem un punt del text on es desenvolupa el tema al qual es fa referència, ja sigui mitjançant la inclusió del mateix terme literal o per conceptes que expliquen aquest tema.

1) Conceptes generals

- a) **Constructes hipotètics:** conceptes abstractes per a designar fenòmens psicològics que no són observables directament. 29-30
- b) **Teories:** esquemes conceptuals formats per conjunts d'hipòtesis relacionades que representen el coneixement científic de manera sistematitzada. 30
- c) **Models:** representacions d'una part de la realitat que ajuda a comprendre'n l'estructura i el funcionament. 30
- d) **Variabilitat:** conjunt de diferències observables entre els individus en unes mateixes característiques (capacitats o trets). 40
- e) **Tipus de variabilitat:** interindividual (entre persones segons una variable psicològica), intergrupala (entre grups que comparteixen trets comuns), intraindividual (en una mateixa persona). 40
- f) **Anàlisi factorial:** tècnica estadística que permet reduir el nombre de variables agrupant-les en un nombre reduït de factors. 30

g) Coeficient de correlació: coeficient que indica el grau en què estan associades dues variables de manera descriptiva, no causal. 30

2) Teories i models de la intel·ligència

a) Teoria de Spearman del factor g: suposa que la intel·ligència és una aptitud general que influeix en el rendiment de qualsevol prova, de base biològica o natural. 39-40, 67

- **el factor general g:** capacitat general que permet a les persones resoldre problemes de manera ràpida i eficient, independentment dels estímuls o tasques en les quals treballin. 47

- **el factor específic s:** es refereix als factors propis de cada tasca, a les capacitats específiques. 47

- **rang de variabilitat potencial:** grau de variació de la intel·ligència natural o biològica (disposició heretada) segons l'estimulació i l'ús. 48

b) Teoria de la intel·ligència de Cattell: integra factors biològics de potencialitat innata (fluïda per a la capacitat i cristal·litzada per al rendiment) i factors culturals, motivacionals i emocionals. 47-48

c) Model d'intel·ligència de Hebb: considera un potencial biològic, natural (heretable), la intel·ligència A, i el seu fenotip, la intel·ligència B, que es mostra a la vida quotidiana. 48

- **la intel·ligència natural:** biològica, heretable, relacionada amb les funcions bioquímiques del sistema nerviós central. 48

d) Model PMA de la intel·ligència de Thurstone: es compon de set aptituds primàries, que són: comprensió verbal, fluïdesa, raonament, càlcul numèric, memòria, raonament espacial i rapidesa perceptiva. 66

- e) Teoria triàrquica de la intel·ligència de Sternberg:** considera la intel·ligència com una activitat mental autodirigida per a l'adaptació a l'entorn. 50, 111
- **la intel·ligència reeixida:** capacitat d'adaptació a diferents ambients, de modelar-los i seleccionar-los, per a aconseguir propòsits propis i col·lectius. 50
- f) Model de les intel·ligències múltiples de Gardner:** concepció multifactorial no jeràrquica que considera que hi ha tantes intel·ligències com exigències de les situacions. 66, 101-111
- g) Teoria dels estadis evolutius de Piaget:** considera que la intel·ligència humana es desenvolupa (madura) en quatre estadis evolutius, que són: el sensorial, el motriu, el preoperacional i el de les operacions concretes. Es parla d'un cinquè estadi de capacitats metanalítiques. 41-42, 49-51
- **estadi de les operacions concretes:** s'adquireix entre els set i els onze anys d'edat i es caracteritza per la comprensió i aplicació d'operacions lògiques si se centren en el present i en el lloc actual. 52-53, 58, 61-71
  - **estadi de les operacions formals:** s'adquireix a partir dels dotze anys fins a l'edat adulta i permet pensar de manera abstracta, resoldre problemes hipotètics i reflexionar sobre diverses possibilitats. 52-54, 59-71
- h) L'efecte Flynn:** proposat per James Flynn, descriu l'increment que s'ha produït en la capacitat de raonament lògic de les persones al llarg del segle XX, de generació en generació, als països desenvolupats. 27, 38-39
- **observacions amb el test de Wechsler:** considera la intel·ligència com un conjunt de capacitats

- relacionades entre si i Wechsler va dissenyar escales de mesures basades en aquest concepte. 44
- **el test de matrius progressives de Raven:** prova de raonament no influenciada per la càrrega cultural, ni l'escolarització, ni aspectes verbals. 44-45
- 3) Teories i models de la personalitat**
- a) Teoria hipocràtica dels humors:** antecedent d'un model de caràcters explicat per quatre humors corporals, que són la bilis, la bilis negra, la flegma i la sang. 64
- b) Models lexicodescriptius i models biologicocausals:** els primers només pretenen descriure i classificar les persones sobre la base d'uns trets, mentre que els segons pretenen descriure i explicar les diferències individuals a partir de mecanismes biològics, segons se centrin en els aspectes concrets o abstractes. 66-67
- c) El model de personalitat PEN d'Eysenck:** model biològic causal format per tres dimensions bàsiques de personalitat independents, que són el neuroticisme, l'extraversió i el psicoticisme. 40, 67
- **extraversió:** es caracteritza per la preferència d'estimulació social, activitat, sociabilitat, curiositat, vitalitat, dominància o per l'esperit per ser aventurer. 76-77
  - **neuroticisme o inestabilitat emocional:** es caracteritza per reaccionar a estímuls de manera negativa, amb l'ansietat, preocupació, timidesa, irracionalitat o negativitat. 76
  - **psicoticisme o duresa emocional:** es caracteritza per ser incommovible, impersonal, no empàtic, egocèntric impulsu, antisocial o per la fredor emocional. 77

- **un nou instrument, l'EPP d'Eysenck (*Eysenck Personality Profiler*):** els factors són l'extraversió, el neuroticisme i la duresa emocional en substitució del psicoticisme. 67
- d) El model de personalitat 16PF de Cattell:** és un model lèxic descriptiu que proposa setze factors primaris i cinc factors de segon ordre relacionats amb els cinc factors del model de McCrae i Costa. 66-67
- e) El model dels cinc factors de McCrae i Costa:** model lèxic amb cinc grans trets replicables en diferents idiomes, que són: extraversió, neuroticisme, obertura a l'experiència, responsabilitat i agradabilitat. 67, 115
  - **el factor d'obertura intel·lectual:** tendència a buscar noves experiències o coneixements, curiositat per diferents activitats, teories i pensaments. 115
  - **el factor agradabilitat:** es caracteritza per la confiança, l'altruisme, la modèstia, una actitud conciliadora i sensibilitat cap als altres. 115
- f) La teoria de la sensibilitat al reforçament de Gray:** teoria biològica de la personalitat crítica amb el model d'Eysenck, que es basa en els sistemes BIS (d'inhibició conductual), BAS (d'aproximació conductual) i CHS (de confrontació-fugida). 36, 67
  - **els sistemes BIS i BAS:** el sistema BIS d'inhibició conductual mostra conductes d'evitació (ansietat) i el sistema BAS d'aproximació conductual mostra conductes d'acostament per a aconseguir premis. 36
- g) La cerca de sensacions de Zuckermann:** tendència a respondre intensament a estímuls nous o senyals de recompensa. 67

4) Teories i models de la creativitat

- a) **Definició del constructe:** capacitat de produir respostes originals o noves, úniques, d'inventar, innovar, o de trobar noves solucions a un problema. 99-100
- b) **Manifestacions de la creativitat:** en aspectes gràfics (arts), aspectes verbals (literatura) o perceptius. 99-100
- c) **Proves per a mesurar la creativitat:** de fluïdesa, flexibilitat, pensament divergent, associació, originalitat, productivitat, detalls o resolució de problemes. 100-101
- d) **El model d'Eysenck per a la creativitat:** model explicatiu que considera la interacció de causalitat entre una elevada intel·ligència general, la «duresa emocional» i una manera de processar la informació, com la «sobreinclusió». 101-102

5) Els estils cognitius

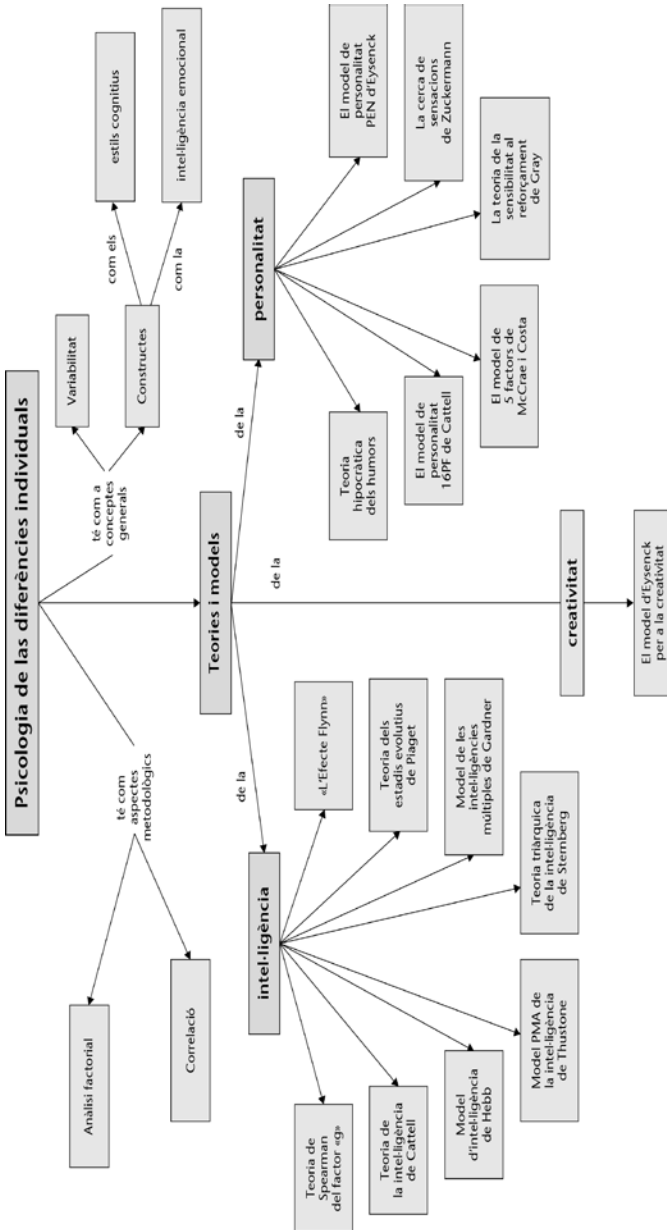
- a) **Definició i delimitació del constructe:** forma de funcionament cognitiu que inclou la percepció, la memòria, la manera d'organitzar la informació o de resoldre problemes, entre altres. 93-94
- b) **Estils d'aprenentatge:** forma consistent de respondre i gestionar els estímuls en un context d'aprenentatge. 94
- c) **Estil cognitiu «analític-holístic»:** estil referit a com s'organitza la informació, si en elements o seqüències o en conjunts o de manera global. 94
- d) **Estil cognitiu «dependència-independència de camp»:** grau en què un individu rep una part del camp perceptiu com a separat del que l'envolta en comptes de veure'l inclòs en aquest. 94

- 6) La intel·ligència emocional**
- a) Definició i delimitació del constructe:** capacitat per a controlar les emocions pròpies i dels altres, per a identificar-les i per a guiar pensaments i accions. 109-111
- b) Model factorial Bar-On:** es basa en l'autoregulació emocional com a sistema de control de les experiències emocionals i considera cinc components emocionals. 116
- c) Components de la intel·ligència emocional:** segons el model Bar-On són intrapersonal, interpersonal, adaptabilitat, maneig de l'estrès i estat d'ànim. 116
- 7) Altres teories psicològiques relacionades**
- a) Teoria de Maslow de les necessitats socials:** s'estructuren de manera jeràrquica des de les necessitats fisiològiques, les necessitats de seguretat, les necessitats d'afiliació i relació social, fins a les necessitats de reconeixement i de realització personal. 54-55

ESQUEMA GENERAL

NOVEL·LES, PEL·LÍCULES, SÈRIES I DOCUMENTALS PER A DIVERTIR-SE APRENENT

Novel·les

La col·lecció de casos de *Sherlock Holmes*, d'Arthur Conan Doyle.
Els casos del jove detectiu *Flanagan*, d'Andreu Martín i Jaume Ribera.

Els casos del detectiu suec *Kurt Wallander*, de Henning Mankell.

Els casos del detectiu grec *Kostas Járitos*, de Pétros Márkaris.

Els casos del detectiu italià *Luigi Ricciardi*, de Maurizio de Giovanni.

Jo sóc Pilgrim, de Terry Hayes.

Les novel·les sobre l'agent Jason Bourne, de Robert Lundlum.

Pel·lícules

Les quatre pel·lícules sobre l'agent secret Jason Bourne: *El cas Bourne* (1), *El mite de Bourne* (2), *L'últimatum de Bourne* (3) i *Jason Bourne* (4).

Sèries

Sobre distopies: *Black Mirror*, *Utopia*, *Expedient X* (2016)

Sobre patrons de predicció de conducta: *The Jinx*, *Making a murderer*.

Sobre Sherlock Holmes: *Sherlock* de la BBC.

Policials: *Fargo*, *True detective*, *The fall*, *Bron/Broen*.

Documentals

Documania TV. (2015). *Historia de los archivos secretos: Operación Mincemeat*. Disponible en: http://www.documaniatv.com/historia/historia-de-los-archivos-secretos-operacion-mincemeat-video_6f783bdda.html. [Consulta realizada 06/06/2017]

ANNEX

Exercicis per a practicar

1. A partir de la sèrie documental *The Jinx*, emplenar el PCL (Psychopathic Check List) de Hare amb la informació que aporten les entrevistes realitzades i els documents mostrats a la sèrie.
2. A partir de la sèrie documental *Making a murderer*, emplenar el SCR-20 (2005) sobre agressivitat sexual amb la informació que aporten les entrevistes i les dades de la sèrie.
3. Explica diferents històries possibles per a aquestes situacions:
  - a. La noia esperava arribar a la seva parada per baixar del metro. Durant diverses estacions havia estat doblegant la bossa de plàstic molt bé perquè ocupés el mínim espai possible. Quan va arribar a la seva parada, va baixar i va anar directa a la paperera, on va dipositar la bossa...
  - b. Un noi vestit de manera juvenil, amb texans i una samarreta de color clar, passejava fent voltes amb un maletí negre brillant. Semblava impacient, o nerviós...
  - c. Una senyora passeja pels carrers d'una gran ciutat i, de tant en tant, mira cap amunt, agafa una llibreta i anota alguna cosa amb el seu bolígraf. Després continua caminant i repeteix la mateixa acció.
  - d. Feia més de mitja hora que contemplava la taca de sang que hi havia a la finestra de la seva habitació; aquesta ja s'havia eixugat i tenia un color negrós. Però no li podia treure els ulls de sobre...

Mai no haurien pogut imaginar el que descobririen al despatx de l'avi, allà on havien jugat tant quan eren petits. Una vida secreta que havia aconseguit ocultar davant de tothom a través d'un diari que els nets llegiran d'amagat, cada visita a ca l'avi, amb una curiositat sense límits. Un diari en el qual descobriran els coneixements psicològics de què disposava i com els havia aplicat a la seva feina com a agent secret i hi havia experimentat. Tanmateix, a mesura que avancen en la lectura, també els esperen uns altres descobriments que els desconcertaran i els ompliran de preguntes sobre la vida de l'avi.

QUÈ ÉS UNA NOVELETTE?

Un manual en forma de novel·la

- Història amb una trama emocionant
- Termes clau destacats en negreta
- Índex per a aprendre i localitzar temes
- Mapa conceptual
- Bibliografia literària

Amb la novelette *L'agent Flynn* aprendràs sobre...

PSICOLOGIA DE LES DIFERÈNCIES INDIVIDUALS

Una iniciativa universitària
d'Oberta Publishing per a
gaudir i aprendre.

PSICOLOGIA

